

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101007/I/2023/36122163470349316

DOPAD REMITENCIÍ NA EKONOMICKÝ RAST
NEFORMÁLNE VS. FORMÁLNE REMITENCIE

Diplomová práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101007/I/2023/36122163470349316

DOPAD REMITENCIÍ NA EKONOMICKÝ RAST
NEFORMÁLNE VS. FORMÁLNE REMITENCIE

Diplomová práca

Študijný program: Finančné trhy a investovanie

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra bankovníctva a medzinárodných financií

Vedúci záverečnej práce: Ing. Boris Fišera, PhD.

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela pod'akovať vedúcemu mojej diplomovej práce Ing. Borisovi Fišerovi, PhD., za jeho odborné vedenie, metodickú pomoc a odporúčania, ktoré viedli k vypracovaniu tejto záverečnej práce.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a uviedla som všetky použité zdroje.

Dátum :

.....

Bc. Denisa Pálffyová

ABSTRAKT

PÁLFYOVÁ, Denisa: Dopad remitencií na ekonomický rast: Neformálne vs. formálne remitencie.- Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra bankovníctva a medzinárodných financií.- Ing. Boris Fišera, PhD.- Bratislava: NHF EU, 2023, 68 strán.

Záverečná práca skúma dopad formálnych a neformálnych remitencií na ekonomický rast. Cieľom záverečnej práce je poukázať na dopad remitenčných tokov na ekonomický rast v krajine pôvodu migranta. V práci je kladený dôraz na skúmanie uvedeného vzťahu so zreteľom na krajiny s nízkou a strednou príjmovou úrovňou. Jednotlivé časti záverečnej práce boli zamerané na charakteristiku základných vzťahov a súvislostí vzhľadom na riešenú problematiku, opis hlavných a čiastkových cieľov, priblíženie metód skúmania, postupov a spôsobov získavania a spracovania dát. Ďalej sa venujeme empirickej analýze vzťahu medzi formálnymi a neformálnymi remitenciami vzhľadom na ekonomický rast vo vybranej vzorke krajín. Výsledkom riešenia danej problematiky je identifikovanie dopadu formálnych a neformálnych remitencií na ekonomický rast v stredne dlhom období. Výsledky našej analýzy nepreukazujú v stredne dlhom období štatisticky významný vzťah medzi remitenciami a ekonomickým rastom, pričom je dôležité, akým spôsobom a v akej miere sa remitencie využívajú. Analýza nepreukazuje rozdielny dopad formálnych a neformálnych remitencií na ekonomický rast. Zisťujeme však, že remitencie sú vo väčšej miere vynakladané na investície, a nie na spotrebu, pričom práve investície pozitívne vplyvajú na ekonomický rast. Takéto výsledky preto môžu byť ovplyvnené aj faktorom času. Dopad remitencií na investície a následne na ekonomický rast môže byť relatívne malý a dlhodobý, čo môže byť jedným z dôvodov prečo ho v našich výsledkoch nevieme identifikovať.

Kľúčové slová: formálne remitencie, neformálne remitencie, ekonomický rast, nízko- a stredno- príjmové krajiny, externé zdroje financovania

ABSTRACT

PÁLFYOVÁ, Denisa: Effect of Remittances on Economic Growth: Informal vs. Formal Remittances.- University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Banking and International Finance, - Diploma thesis supervisor: Ing. Boris Fišera PhD.- Bratislava: NHF EU, 2023, 68 pages.

The final thesis studies the effect of formal and informal remittances on economic growth. The aim of the diploma thesis is to explore the effect of remittances on economic growth in the migrants' country of origin. The thesis focuses on uncovering this relationship in the case of low- and middle-income economies. Respective parts of the thesis focus on describing the basic relationships and contexts pertaining to the research question, description of main and partial aims, research methods, procedures and methods of obtaining and processing data. Next we analyze the relationship between formal and informal remittances, and economic growth in the sample of selected countries. The result of analyzed topic is the identification of the effect of informal and formal remittances on economic growth in medium term. The findings of our analysis do not show a statistically significant relationship between remittances and economic growth in the medium term, but it is crucial in which way and to what extent the remittances are used. The analysis does not show a different impact of formal and informal remittances on economic growth. We also find that remittances are spent to a greater extent on investments, and not on consumption, and investments have been found to have a positive effect on economic growth. Our ambiguous findings could therefore be explained by the factor of time, because the impact of remittances on investments and subsequently on economic growth may be relatively small and long- term, this can be the reason why we cannot identify the impact.

Key words: formal remittances, informal remittances, economic growth, low- and middle-income countries, external sources of financing

OBSAH

ÚVOD.....	10
1. SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ..	12
1.1 Remitencie	12
1.2 Migrácia.....	14
1.2.1 Ekonomické faktory migrácie a jej vplyv na ekonomiku cieľovej krajiny.....	14
1.2.3 Vývoj migrácie do budúcnosti	16
1.3 Príčiny remitencií.....	17
1.4 Determinanty výšky remitencií.....	18
1.5 Formálne vs. neformálne remitencie	19
1.5.1 Spôsoby pre odhadovanie výšky neformálnych remitencií	21
1.5.2 Proces zasielania remitencií	21
1.6 Ekonomický rast a jeho determinanty	22
1.6.1 Teórie ekonomického rastu.....	23
1.7 Ekonomické dopady remitencií	24
1.7.1 Vplyv iných externých zdrojov financovania na ekonomický rast.....	28
1.8 Zabezpečenie rastu objemu remitencií a spôsoby ich efektívneho využitia.....	31
2. CIELE PRÁCE	33
3. METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA.....	34
4. VÝSLEDKY PRÁCE	39
4.1 Vývoj remitencií a ekonomického rastu	39
4.2 Dopad formálnych remitemcií na ekonomický rast.....	42
4.3 Dopad neformálnych remitencií na ekonomický rast.....	52
5. DISKUSIA	54
ZÁVER.....	57
Zoznam použitej literatúry.....	58
Prílohy.....	68

Zoznam tabuliek a grafov

Tabuľky:

Tabuľka 1: korelačná matica premenných	45
Tabuľka 2: Deskriptívne štatistiky využitých premenných.....	46
Tabuľka 3: regresia s fixnými efektmi, dopad remitencií na ekonomický rast.....	47
Tabuľka 4: regresia s fixnými efektmi a interakčným členom, dopad spoločného vplyvu hrubého domáceho produktu na obyvateľa a remitencií na ekonomický rast.....	48
Tabuľka 5: regresia s fixnými efektmi, vzťah medzi remitenciami a investíciami.....	50
Tabuľka 6: regresia s fixnými efektmi, dopadu remitencií na finálne spotrebné výdavky	51
Tabuľka 7: regresia kontroly robustnosti modelu	52
Tabuľka 8: regresia s fixnými efektmi a interakčným členom, dopad podmieneného vplyvu remitenčných nákladov a remitencií na ekonomický rast	53
Tabuľka 9A: Zoznam nízkopříjmových a strednopříjmových krajín.....	68
Tabuľka 10A: Definícia použitých premenných podľa Svetovej banky.....	69

Grafy:

Graf 1: Vývoj remitencií vo svete a v LMIC, 1970- 2020	40
Graf 2: Vývoj HDP vo svete a v LMIC, 1970- 2020	41
Graf 3: Vývoj tempa HDP vo svete a v LMIC, 1970-2020	42
Graf 4: Vývoj remitenčných tokov v jednotlivých krajinách.....	43
Graf 5: Vývoj HDP v jednotlivých krajinách.....	44

ÚVOD

Rastúci objem vykázaných remitencií dnes celosvetovo trojnásobne prevyšuje objem poskytnutej oficiálnej rozvojovej pomoci, a v posledných desaťročiach sa približuje k objemu čistých priamych zahraničných investícií v nízkopríjmových a strednopríjmových krajinách, čo podnecuje akademický a politický záujem o problematiku remitencií (Sardoschau, 2014; Cazachevici a kol. 2019). Nakoľko remitencie v súčasnosti výrazne prevyšujú rozvojovú pomoc poskytnutú krajinám s nízkou a strednou príjmovou úrovňou, predmetom pozornosti tvorcov hospodárskej politiky je, prečo takýto nárast objemu remitencií neviedol rovnako k výraznejšiemu zlepšeniu hospodárskeho rastu v krajinách pôvodu migrantov. Väčšina remitencií pochádza z krajín tzv. Bohatého Západu, teda z rozvinutých krajín, a plynú do rozvojových krajín „Tretieho sveta“ (Engler a kol., 2020).

Osobné remitencie sú jedným z efektov medzinárodnej migrácie, a zároveň aj jej samotným dôvodom (Jančovič, 2020). Predstavujú zárobky migrantov v peňažnej, či tovarovej podobe, ktoré prúdia do ich domovskej krajiny. Na základe ich rastu v posledných rokoch tvoria väčšinu zahraničných príjmov rozvíjajúcich sa krajín (Ratha). Ide o jednu z možností externého financovania rozvoja najmä pre rozvojové krajiny (Jančovič, 2020). Za hlavný dôvod migrácie sa považuje rozdielnosť zárobkov medzi krajinou pôvodu migranta a host'ovskou krajinou.

Konkrétne dôvody, prečo migranti posielajú svoje zárobky do domácich ekonomík sa líšia. Všeobecne ich však môžeme rozdeliť do dvoch skupín, a to na altruistické, a na remitencie vlastného záujmu (Jamal, Amal, 2015).

Nakoľko sa rozvojové krajiny vyznačujú chudobou, nerovnomerným rozdelením príjmov a ich nestabilitou, predpokladá sa, že hraničná užitočnosť remitencií bude v takýchto krajinách vysoká (Rapoport a Docquier, 2005).

Pri remitenciách rozlišujeme ich formálne a neformálne toky. Remitencie plynúce cez neformálne kanály nie je možné presne definovať, nakoľko nemajú žiadny zmluvný základ, teda nie sú ani zachytené v národných účtoch, a do domácej ekonomiky migranta sa dostávajú napr. cez priateľov, rodinu a inými alternatívnymi spôsobmi. (Sardoschau, 2014). Za formálne remitencie sú považované tie, ktoré sú regulované a kontrolované štátom, a zachytené v národných účtoch (Sirkeci a Přívara, 2017).

Závěrečná práce empiricky skúma dopad medzinárodných tokov remitencií na ekonomický rast v stredne dlhom období na vybranej vzorke krajín s nízkou a strednou príjmovou úrovňou v období rokov 2000 až 2020. Dopady analyzujeme na základe regresí s využitím panelových dát.

K hlavným prínosom záverečnej práce patrí identifikovanie dopadu formálnych a neformálnych remitencií na ekonomický rast v stredne dlhom období v prípade vzorky krajín s nízkou a strednou príjmovou úrovňou. Výsledky naznačujú, že remitencie sú vo väčšej miere využívané vo forme investícií. Výsledky záverečnej práce potvrdzujú, že práve investície pozitívne vplývajú na ekonomický rast, no samotné remitencie v priemere ekonomický rast v stredne dlhom období neovplyvňujú.

Prvá časť záverečnej práce je zameraná na charakterizovanie základných pojmov a súvislostí týkajúcich sa analyzovanej problematiky. V druhej časti definujeme hlavný cieľ, ktorým je poukázať na dopad remitenčných tokov na ekonomický rast v krajine pôvodu migranta, a jednotlivé parciálne ciele. V nasledujúcej časti podrobne opisujeme spôsob spracovania dát, spôsob ich získania a postupy analýzy. Ďalej interpretujeme získané výsledky, pričom plynule prechádzame k diskusií a vyvodu záverov.

1. SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA A V ZAHRANIČÍ

V jednotlivých častiach tejto kapitoly približujeme základné pojmy a súvislosti vyplývajúce zo skúmanej problematiky. Pozornosť venujeme najmä definícií samotných remitencií, ich determinantom a formám, či porovnaniu s inými externými zdrojmi financovania, pričom sa okrajovo dotýkame aj problému migrácie, ktorá s remitenciami úzko súvisí. Nakoľko sa práca zaoberá remitenciami v kontexte ekonomického rastu, opisujeme ekonomické dopady remitenčných tokov, ako na mikroekonomickej úrovni, tak aj na makroekonomickej úrovni. V záujme komplexného pochopenia problematiky popisujeme aj základné modely a iné faktory ekonomického rastu.

1.1 Remitencie

Rastúci objem vykázaných remitencií dnes celosvetovo trojnásobne prevyšuje objem poskytnutej oficiálnej rozvojovej pomoci, a v posledných desaťročiach sa približuje k objemom čistých priamych zahraničných investícií v nízkopríjmových a strednopríjmových krajinách, čo podnecuje akademický a politický záujem (Sardoschau, 2014; Cazachevici a kol. 2019). Medzi krajiny, do ktorých plynie najviac remitencií v absolútnom vyjadrení však patria aj rozvinuté ekonomiky, ako je napr. Nemecko, Belgicko, či Francúzsko (Yang, 2011).

Osobné remitencie sú jedným z efektov medzinárodnej migrácie, a zároveň aj jej samotným dôvodom (Jančovič, 2020). Predstavujú zárobky migrantov v peňažnej, či tovarovej podobe, ktoré prúdia do ich domovskej krajiny. Na základe ich rastu v posledných rokoch tvoria väčšinu zahraničných príjmov rozvíjajúcich sa krajín (Ratha). Ide o jednu z možností externého financovania rozvoja najmä pre rozvojové krajiny (Jančovič, 2020). Ich objemy sú nižšie ako priame zahraničné investície, a zároveň vyššie ako oficiálna rozvojová pomoc. V krízových časoch, na rozdiel od tokov priamych zahraničných investícií, ale zaznamenávajú rastúci trend. Dôvodom záujmu sú najmä preto, že v niektorých krajinách tvoria remitencie desiatky percent hrubého domáceho produktu (Přívvara, 2018).

Šiesta edícia manuálu platobnej bilancie a medzinárodnej investičnej pozície (BPM6) z roku 2009 definuje medzinárodné remitencie ako kumulatívnu veličinu, ktorej výsledkom sú osobné remitencie, celkové remitencie a celkové remitencie vrátane

transferov neziskovým inštitúciám slúžiacich domácnostiam. Jedná sa o bežné aj kapitálové transfery v hotovosti, či v naturáliách, zahrňujúc aj transfery príjmov migrantov alebo krátkodobých pracovníkov. Patria sem tiež nadobudnuté práva na sociálne dávky a bilaterálne programy pomoci neziskovým organizáciám.

Medzinárodný menový fond rozoznáva vo svojich štatistikách 3 typy remitencií, medzi ktoré patria remitencie pracovníkov, zamestnanecké kompenzácie a migračné transfery. **Remitencie pracovníkov** predstavujú transfery tovarov a peňažných prostriedkov od migrantov pracujúcich v zahraničí dlhšie ako 1 rok. **Zamestnanecké kompenzácie** sú transakciami pracovníkov zostávajúcich v host'ovskej krajine po dobu kratšiu ako 1 rok, a **migračné transfery** sú transfermi tovarov a peňažných prostriedkov spojenými s cezhraničnou migráciou, akou je napr. každodenné cestovanie za účelom práce do zahraničnej krajiny. Implementácia týchto kategórií naprieč krajinami je problémová, keďže niektoré národné banky evidujú takmer všetky remitencie pod zamestnanecké kompenzácie, bez ohľadu na dĺžku trvania pobytu pracovníka v zahraničí, alebo ich zaznamenávajú spolu s inými súkromnými transakciami (Jančíková, 2014).

Carling (2005) uvádza 6 foriem remitencií v závislosti od ich odosielateľov a príjemcov. Pri **osobných vkladoch a investíciách** je účel využitia závislý od vlastného rozhodnutia migranta. **Transfery medzi rodinnými príslušníkmi** sú využívané na pokrytie základných potrieb rodiny, či priateľov migranta, a o konkrétnom spôsobe použitia rozhodujú príjemcovia. **Charitatívne dary** venuje migrant na charitatívne účely. **Kolektívne investície určené na rozvoj** plynú od organizácií migrantov na komunitný rozvoj v ich domácej krajine. **Dane a odvody** predstavujú platby vládny, či verejným inštitúciám na zabezpečenie napr. vzdelania a zdravotnej starostlivosti pre rodinu a priateľov v domácej krajine, a zaraďujú sa sem aj dobrovoľne prevody remitencií a zaplatené dane. Poslednou kategóriou sú **dôchodky a transfery určené na sociálne zabezpečenie**, kam patria transakcie od zamestnávateľov, z penzijných fondov a vládnych inštitúcií krajiny, v ktorej je migrant zamestnaný.

Remitencie sú rozdelené medzi rozvojové ekonomiky rovnomernejšie ako toky zahraničného kapitálu, pričom v nízkopríjmových ekonomikách tvoria okolo 4 % HDP v porovnaní s približne 1,5 % v stredno-príjmových ekonomikách (Ratha). Niektoré rozvíjajúce sa ekonomiky ročne obdržia remitencie na úrovni prevyšujúcej oficiálnu rozvojovú pomoc, portfóliové zahraničné a priame zahraničné investície (Jančovič, 2020)

Väčšina remitencií pochádza z krajín tzv. Bohatého Západu, teda z rozvinutých krajín, a plynú do rozvojových krajín „Tretieho sveta“. Takéto prepojenie pozitívne ovplyvňuje životné podmienky migrantov a ich rodín, k čomu nepriamo dopomáhajú práve rozvinuté ekonomiky, ktoré sa vyznačujú väčšími možnosťami pre prijatie migrantov na základe ich finančnej kapacity. Cieľovými hosťovskými krajinami pre zraniteľnejšie skupiny pracujúcich migrantov často bývajú ale tie menej vzdialené od ich krajiny pôvodu, kvôli obmedzeným zdrojom na prekonanie nákladov spojených s migráciou. Z tohto dôvodu sú rozvojové a rozvíjajúce sa krajiny hlavnými krajinami pôvodu aj záujmu. Geografická blízkosť je dôležitá nie len z pohľadu nákladov, ale aj príbuznej kultúry (Engler a kol., 2020).

Celosvetovo najväčším poskytovateľom sú Spojené štáty americké s rastúcim trendom, nasledované Saudskou Arábiou s klesajúcim vývojom. V rámci Európy plynú najviac remitencií zo Švajčiarska, ďalej z Nemecka, Luxemburska, Francúzska a Talianska (Danaj a kol. 2018).

1.2 Migrácia

Nakoľko sú remitenčné toky naviazané na migráciu, je dôležité si ju ďalej zdefinovať a priblížiť jej determinanty. Pod migráciou rozumieme presun populácie do iných geografických lokalít, zväčša na dlhšie vzdialenosti, či medzi krajinami, a to z rôznych dôvodov (Boyle, 2009). Medzinárodný migrant je definovaný ako osoba, ktorá mení krajinu svojho obvyklého pobytu, teda krajinu, v ktorej žije. Medzinárodná migrácia nezahŕňa dočasné vycestovanie do zahraničia za účelom rekreácie, odpočinku, liečenia a pod.. Za dlhodobého migranta je považovaná osoba, ktorá mení krajinu svojho obvyklého pobytu v trvaní viac ako 1 rok, v opačnom prípade sa jedná o krátkodobého medzinárodného migranta. Medzinárodný migrant sa definuje podľa piatich hlavných kritérií, a to podľa bydliska, občianstva, dĺžky a účelu pobytu. Ďalej by sa údaje mali rozdeľovať podľa veku, pohlavia, rodinného stavu, dosiahnutého vzdelania a pod. (UN DESA, 2012).

1.2.1 Ekonomické faktory migrácie a jej vplyv na ekonomiku cieľovej krajiny

V súvislosti s migráciou hovoríme o jej push a pull faktoroch. Push faktory sú tie, pre ktoré sa migrant rozhodne odísť zo svojej domácej krajiny, a pull faktory predstavujú dôvody, prečo si vyberie konkrétnu cieľovú krajinu. Uvedené faktory môžeme ďalej rozdeliť na socio-politické, enviromentálne, demografické a ekonomické (europarl.europa.eu, 2020).

Ekonomické faktory úzko súvisia s demografickými faktormi, nakoľko napr. veľkosť a vek obyvateľstva ovplyvňuje ekonomický rast a pracovné možnosti. Takáto migrácia významne súvisí s úrovňou nezamestnanosti, pracovnými štandardmi a celkovým stavom hospodárstva v domácej ekonomike. Príčinami, prečo sa migrant rozhoduje pre konkrétnu host'ovskú krajinu, teda pull faktormi, sú zväčša vyššia úroveň miezd, lepšie pracovné príležitosti a možnosti vzdelania, vyšší životný štandard (europarl.europa.eu, 2020).

Podľa údajov Medzinárodnej organizácie práce OSN za rok 2017 migrovalo až 164 miliónov pracovníkov, čo predstavovalo dve tretiny celkových medzinárodných migrantov. Absolútna väčšina sa nachádzala vo vysokopríjmových krajinách (70 %), 18,6 % v krajinách s vyššími strednými príjmami, 10,1 % v krajinách s nižšími strednými príjmami a 3,4% v nízkoпрíjmových krajinách (europarl.europa.eu, 2020).

1.2.2 Vplyv migrácie na ekonomiku cieľovej krajiny a ekonomiku krajiny pôvodu

Rozdielne socioekonomické podmienky historicky zvyšujú záujem ľudí migrovať za lepšími možnosťami. S neustálym rozvojom internetu a prístupom k nemu rastie povedomie ľudí v rozvojových krajinách o podmienkach a príležitostiach v iných častiach sveta (Boubtane, Dumot, 2013).

Pre posúdenie, či je migrácia nápomocná alebo zaťažujúca, je dôležité pozrieť sa na jej vplyv v troch kľúčových oblastiach, ktorými sú: trh práce, verejný rozpočet a ekonomický rast (Boubtane, Dumot, 2013).

Vzhľadom na cieľovú krajinu, prílev migrantov v spojitosti s ekonomickým rastom zvyšuje úroveň populácie v produktívnom veku. Migrácia prispieva k rozvoju ľudského kapitálu, ako aj technologickému pokroku a výskumu za predpokladu, že migranti prichádzajú do prijímajúcej krajiny s určitými zručnosťami. Samotné zvýšenie čistej migrácie vedie iba k nízkemu nárastu produktivity, preto je dôležité zamerať sa na vylepšovanie politík vzdelávania, či iných nástrojov zefektívňujúcich dopady migrácie (Boubtane, Dumot, 2013). Schopnosť cieľových krajín zvládnuť vyvolané sociálne a politické napätie spojené s vyššou migráciou môže viesť k ekonomickým výhodám pre host'ovské ekonomiky, ktoré následne dokážu prevýšiť náklady (dni.gov,2021).

Migrácia môže mať na krajinu pôvodu pozitívne dopady skrz zníženia nezamestnanosti prostredníctvom poklesu pracovných síl, čím sa môžu zvyšovať príjmy zostávajúcich pracovníkov. Formou remitencií, ktoré prúdia do domácej ekonomiky sa zlepšuje aj životná úroveň rodinných príslušníkov. Nakoľko väčšinu migrujúcich pracovníkov tvoria mladí ženatí muži, môže migrácia pôsobiť destabilizačne na rodinu (Asch). Migrácia vyvoláva v krajine pôvodu tzv. „odlev mozgov“, ktorý predstavuje stratu vysokokvalifikovaných pracovníkov. Dočasná migrácia však predstavuje pozitívny dopad na krajinu pôvodu, keďže vracajúci sa pracovníci sú kvalifikovanejší a zručnejší vďaka skúsenostiam zo zahraničia, čím dokážu podporiť krajinu pôvodu (IZA, 2015). So zvýšenou úrovňou migrácie môžu krajiny pôvodu čeliť rovnako výhodám, ale aj problémom, súvisiacimi s prehĺbením medzier v zručnostiach obyvateľstva a pod. (dni.gov, 2021).

Pochopenie jednotlivých dopadov je kľúčové pre tvorbu politík vedúcich k zlepšeniu vzdelávania a zamestnanosti s cieľom maximalizovať výhody plynúce z migrácie rovnako pre krajinu pôvodu migranta, ako aj pre prijímajúcu krajinu (Boubtane, Dumot, 2013).

1.2.3 Vývoj migrácie do budúcnosti

V roku 2019 tvorili dve tretiny spomedzi všetkých migrantov dobrovoľní migranti, a iba 11 % pozostávalo z utečencov unikajúcich pred nestabilitou, či konfliktmi (dni.gov, 2021). Pandémia koronavírusu v roku 2020 do značnej miery obmedzila migráciu v súvislosti s ochotou host'ovských krajín prijímať migrantov, čo malo zásadný vplyv na ekonomiky krajín pôvodu migrantov z dôvodu vyššej nezamestnanosti. Keďže sa v najbližších desaťročiach predpokladá nárast populácie v rozvojových aj rozvinutých ekonomikách, zvýšia sa aj migračné tlaky na rozvinuté ekonomiky (Engler a kol., 2020). Medzi ďalšie dôvody môžeme zaradiť ekonomické tlaky, zmenu vekovej štruktúry, urbanizáciu a podmienky týkajúce sa životného prostredia. Problém so starnúcou populáciou bude mať, podľa Organizácie spojených národov, najmä východná Ázia a Európa. Predpokladá sa, že počet obyvateľov v produktívnom veku sa v týchto svetových regiónoch počas nadchádzajúcich 20 rokov zníži o 11 %. Automatizácia môže byť riešením pri nízko kvalifikovaných pozíciách, no nedostatok pracovníkov na vyššie kvalifikovaných pozíciách vyvolá zvýšený dopyt po kvalifikovaných migrantoch (dni.gov, 2021). Autori Engler a kol. (2020) uvádzajú najmä tlaky z Afriky a krajín Stredného východu, pričom globálna úroveň migrácie má zostať na približne 3 % svetovej populácie. Všeobecne sa očakáva nárast príjmovej úrovne v oboch skupinách krajín, čo by potenciálne znížilo migračné tlaky, to sa

však nemusí nevyhnutne týkať najchudobnejších krajín, napr. subsaharskej Afriky. Práve v prípade najchudobnejších krajín by mierne zvýšené príjmy umožnili obyvateľom migrovať.

Za predpokladu, že by sa globálna príjmová úroveň zvýšila, mohli by sme sa domnievať, že by klesol počet migrantov, ako aj objem remitencií. Ak však berieme do úvahy aj iné ako ekonomické dôvody migrácie, napr. unikanie pred vojenskými konfliktmi, či prírodnými podmienkami, počet migrantov sa môže spolu s remitenciami zvyšovať v závislosti od toho, či sa migranti v host'ovskej krajine zamestnávajú, teda pokiaľ mienia zostať v danej krajine dlhšiu dobu. V prípade, že by skutočne došlo k rastu príjmov aj v nízkopríjmových krajinách, mohli by sme predpokladať zvýšený záujem o migráciu z ekonomických príčin, čo by viedlo k rastu ponuky nízkokvalifikovanej pracovnej sily, berúc do úvahy obmedzené možnosti vzdelávania v takýchto krajinách. Podľa uvedeného budú remitencie vysoko pravdepodobne v budúcnosti rásť.

1.3 Príčiny remitencií

Za hlavný dôvod migrácie sa považuje rozdielnosť zárobkov medzi krajinou pôvodu migranta a host'ovskou krajinou. Krajiny s vyššou príjmovou úrovňou sú atraktívne pre migrantov z krajín s nižšími možnosťami zárobkov a mladšou vekovou štruktúrou obyvateľstva. Podľa Englera a kol. (2020) zaznamenávajú však príliš chudobné krajiny, v ktorých je príjem na obyvateľa na začiatku nižší ako 7000 USD nízku emigráciu, čo súvisí s problémami s prekonaním nákladov spojených s migráciou a uviaznutím v chudobe. Konkrétne dôvody, prečo migranti posielajú svoje zárobky do domácich ekonomík sa líšia. Všeobecne ich však môžeme rozdeliť do dvoch skupín (Jamal, Amal, 2015).

Zárobky, ktoré zasielajú migranti pracujúci v zahraničí, vzdávajú sa vlastných záujmov do domácej ekonomiky na pokrytie potrieb svojich rodinných príslušníkov sa nazývajú **altruistické remitencie**.

Opakom sú **remitencie vlastného záujmu**. V takom prípade migrant vynakladá zarobené finančné prostriedky na kúpu, či udržanie aktív pre vlastné účely a zabezpečenie podielu na dedičstve, jedná sa o maximalizáciu jeho vlastných ekonomických ziskov. Prostriedky môže tiež vynakladať na zabezpečenie si podmienok v čase, kedy sa bude chcieť do svojej domácej krajiny vrátiť (Mahmud, 2020).

Remitencie môžu plynúť do domácej ekonomiky aj **na základe rodinných zmluvných dojednaní**. Takýto prípad zahŕňa situáciu, kedy migrant spláca svojej

komunita prostriedky, ktoré mu poskytla na pokrytie počiatočných nákladov spojených s migráciou. Taktiež môže ísť o formu akéhosi poistenia s cieľom diverzifikovať zdroje príjmov (Jamal, Amal, 2015). Súkromné transfery v západných krajinách majú často formu charity, či filantropie, a preto príjemcovia nepoznajú konkrétnych darcov. Remitencie sa odlišujú tým, že často ide o neformálne dohody práve v rámci rodiny alebo komunity, takže odosielateľ je známy (Rapoport a Docquier, 2005).

1.4 Determinanty výšky remitencií

Najväčším absolútnym príjemcom remitencií celosvetovo je India, ktorá za rok 2021 získala 87 miliárd USD, pričom ich objem rapídne rastie už od roku 1991. Vystáva preto otázka, prečo niektoré krajiny prijímajú vyššie objemy remitencií ako ostatné. Gupta (2005) uvádza vo svojej prípadovej štúdií na príklade Indie, že dôvodom je rastúci počet emigrantov a ich celkových príjmov, ktoré sú závislé aj od ekonomického prostredia host'ovskej krajiny, pričom sa zdá, že reagujú proticyklicky, teda v časoch nízkeho hospodárskeho rastu remitencie rastú. V prípade Indie vzrástla migrácia najmä v 90-tych rokoch najmä do krajín Spojených štátov amerických, Austrálie, Kanady a Spojeného kráľovstva. V tom čase sa jednalo hlavne o migráciu skúsenej a vzdelanej pracovnej sily, čo sa prirodzene odzrkadlilo na vyššej priemernej mzde migrantov. Nárast v remitenčných tokoch mohol byť tiež spôsobený zvýšeným využívaním formálnych kanálov, a taktiež sa znížil nelegálny import zlata. Jackman (2013) udáva ako faktory výšky remitencií altruistické a poistné motívy súvisiace s vekovou závislosťou rodiny migranta a ekonomickými šokmi spôsobenými napr. prírodnými katastrofami, ďalej ekonomickú nestabilitu v domácej krajine, kvalifikovanosť migrantov, ale aj premenlivosť úrokových sadzieb a výmenných kurzov.

Po roku 2009 bola výška remitencií ovplyvnená najmä ekonomickou krízou, snahou migrantov znížiť svoju spotrebu a zmenou výmenných kurzov. Toky zárobkov migrantov nie sú v priamom vzťahu s migračnými tokmi v danom roku, nakoľko remitencie sú zasielané nakumulovaným množstvom migrantov. Počas krízy nemali migranti motiváciu vracať sa do svojej krajiny pôvodu, a to najmä z dôvodu obáv, že by sa po kríze nemohli vrátiť do zahraničia kvôli potenciálnym migračným obmedzeniam, a tiež kvôli lepším platovým podmienkam v zahraničí. Keďže sa v dôsledku krízy zúžil trh práce v cieľových krajinách, čo sa prejavilo v prijatí rôznych opatrení na zníženie úrovne prijímaných migrantov, viedlo to k poklesu migrácie, a teda aj k poklesu remitencií. V prípade poklesu zárobkov migrantov v zahraničí sa snažia zachovať úroveň zasielaných zárobkov na úkor vlastnej spotreby. Výmenný kurz medzi menou cieľovej krajiny a americkým dolárom,

pokiaľ sú v ňom vykazované, ovplyvňuje okrem iného aj ich výšku. Ako príklad možno uviesť prípad devalvácie indickej rupie o viac ako 25 % v porovnaní s americkým dolárom v roku 2008, kedy sa objem remitencií zasielaných do Indie zvýšil. Odhad Svetovej banky bol revidovaný z 30 mld. na objem 45 mld., čo nakoniec oficiálne predstavovalo 52 mld. USD za rok 2008 (Jankovičová, 2014).

K hlavným faktorom ovplyvňujúcim samotnú výšku remitencií plynúcich do krajín pôvodu patrí teda počet migrantov pracujúcich v zahraničí, kedy platí priamy vzťah medzi výškou remitencií, a ich počtom. Ďalej sú to väzby na domovskú krajinu, pričom čím dlhšie migranti pôsobia v zahraničí, tým sú ich väzby slabšie a remitencie klesajú. Ďalším faktorom je zloženie migrantov z hľadiska pohlavia, kedy ak narastá počet žien pracujúcich v zahraničí, objem zasielaných remitencií klesá. Významným faktorom je tiež miera inflácie a stabilita domácej ekonomiky, čo má negatívny dopad na výšku remitencií (O'Neill, 2001).

1.5 Formálne vs. neformálne remitencie

Vyjadriť presný objem remitencií je zložité, nakoľko prúdia cez formálne i neformálne kanály. Všeobecne sa výška neformálnych remitencií odhaduje o polovicu vyššia než formálne, teda tie, ktoré sú vyjadrené v platobnej bilancii (Obrzut).

Za formálne remitencie sú považované tie, ktoré sú regulované a kontrolované štátom, a zachytené v národných účtoch. Zasielanie remitencií cez formálne kanály je všeobecne drahšie a často sa spája s minimálnym poplatkom pre poskytovateľa služby, a preto nie je pre migrantov výhodné zasielať nižšie sumy.

Neformálne remitencie tvoria síce výraznú časť celkového objemu remitencií, no kvôli sprísňujúcej sa kontrole zaznamenávajú klesajúci trend. Problémom spájajúcim sa s neformálnymi transfermi môže byť napr. financovanie terorizmu, či pranie špinavých peňazí (Sirkeci a Přívara, 2017). Remitencie plynúce cez neformálne kanály nie je možné presne definovať, nakoľko nemajú žiadny zmluvný základ, teda nie sú ani zachytené v národných účtoch, a do domácej ekonomiky migranta sa dostávajú napr. cez priateľov, rodinu a inými alternatívnymi spôsobmi. Obvyklý postup je založený na spolupráci agenta v domácej a hosťovskej krajine, kedy dochádza k zadaniu platby pre konkrétnu osobu. Z uvedeného vyplýva, že neformálne prevody závisia okrem iného do významnej miery od dôvery, solidarity a reciprocity (Sardoschau, 2014). Podľa autorov Freund a Spatafora (2005) prevyšujú neformálne remitencie nad formálnymi v rozmedzí 35 % až 250 %.

Existuje viacero argumentov, prečo je dôležité sformalizovať toky remitencií cez neoficiálne kanály. Okrem toho, že takýto spôsob má tendenciu držať ľudí mimo formálneho finančného systému, je limitovaná aj ich možnosť sporiť a požíčať si prostriedky od formálnych finančných inštitúcií. To vplýva najmä na finančnú inklúziu a prehlbovanie finančného sektora, čo má pozitívny vplyv na ekonomický rozvoj. Smerovanie remitencií cez oficiálne kanály je dôležité pre efektívnejšie využitie týchto prostriedkov na účely rozvoja. Nakoľko tiež nie je známy celkový objem remitencií, komplikuje sa tvorba politík, monitorovanie a odhadovanie presných hodnôt finančných ukazovateľov, ako napr. výška devízových rezerv, úverový rating štátu, bežný účet platobnej bilancie, veľkosť ekonomiky a hospodársky rast (centralbanking.com).

Rozlíšenie a pochopenie faktorov spôsobujúcich rozdiely medzi formálnymi a neformálnymi remitenčiami umožňuje zosúladiť protichodné tvrdenia o vplyve remitencií na ekonomický rast. Ak sa má hospodárska politika zameriavať na podporu remitenčných tokov, či podporu prílevu investícií, je dôležité poznať ich skutočný objem, inak môže dochádzať k implementácii nesprávnych politík. Veľký podiel neformálnych remitencií, tiež signalizuje, že bankové poplatky za peňažné prevody na oficiálnom trhu sú príliš vysoké, čo poskytuje priestor pre zvyšovanie konkurencie na finančnom trhu a rast prijatých prevodov. Výhodou využívania oficiálnych kanálov, najmä bánk, môže byť lepší prístup k úverom a zvýšené využívanie finančných inštitúcií na účely sporenia (Freund, Spatafora, 2005).

K faktorom ovplyvňujúcim voľbu remitenčných kanálov sa zaraďuje napr. finančná infraštruktúra v konkrétnom regióne, trvanie pobytu migranta, a tiež jeho finančná gramotnosť. Použitie neformálnych spôsobov je často jednoduchšie, nakoľko sa dokážu prispôbiť potrebám migranta, spájajú sa s nižšími poplatkami a sú dostupné aj v odľahlejších oblastiach (Přívara, 2018). Prípadová štúdia Európskej centrálnej banky od autorov Kosse a Vermeulen (2014) sa zaoberala vplyvom všeobecných platobných zvykov migrantov na voľbu remitečných kanálov na vzorke 1680 migrantov s trvalým pobytom v Holandsku, berúc do úvahy bankové služby, služby sprostredkovateľov platobného styku, hotovostné presuny cez neformálne kanály, a výbery z bankomatov s následným prenosom hotovosti do domácej krajiny. Autori zistili, že migranti, ktorí bežne používajú služby internetového bankovníctva, majú tendenciu ich využívať aj pri zasielaní remitencií. Bankové prevody sú uprednostňované pri vyšších sumách, a sú častejšie využívané migrantmi s vyšším vzdelaním. Jednou z hlavných príčin, prečo migranti využívajú

neformálne kanály sú púliš vysoké súvisiace náklady, teda ich zníženie by viedlo k podpore využívania oficiálnych možností.

1.5.1 Spôsoby pre odhadovanie výšky neformálnych remitencií

Priamy prístup je založený na dotazníkoch určených domácnostiam, kedy sa zisťuje aký objem a akým spôsobom obdržali príjemcovia remitencie. Alternatívou je porovnanie zistení s dátami národných účtov, čo však spôsobuje do určitej miery informačný šum, a preto nie je táto metóda úplne relevantná. Hlavnými problémami v súvislosti s takýmito dotazníkmi sú malá vzorka domácností, ktorá dostáva vyššie objemy remitencií, neochota odpovedať kvôli obavám o dôvernôš, a udávanie nižšieho ako skutočného príjmu. Tieto skreslenia spôsobujú štatistickú nevýznamnosť.

Prístup vychádzajúci z modelovania tieňovej ekonomiky vzniká na základe teoretických poznatkov o tieňových ekonomikách z literatúry, čo sa využíva na vytvorenie štrukturálnych modelov, v ktorých sa skúmajú vzťahy medzi premennými korelujúcimi s veľkosťou neformálnej ekonomiky. Tento prístup vyžaduje silné vedecké predpoklady a teoretické poznatky (Freund, Spatafora, 2005).

1.5.2 Proces zasielania remitencií

Proces remitovania pozostáva obvykle z troch základných krokov, ktorým predchádza vyplnenie požadovaných formulárov s informáciami o odosielaťovi, príjemcovi a sume, d'alsím krokom je odsúhlasenie podmienok týkajúcich sa súvisiacich nákladov :

- migrant poskytne predmetné prostriedky odosielaťúcemu agentovi, resp. banke,
- odosielaťúci agent/ banka vydá pokyn zástupcovi v domácej krajine migranta na doručenie prevádzanej čiastky,
- zástupca vykoná platbu.

Pri posielaní prostriedkov do domácej ekonomiky sú kľúčovými faktormi výmenný kurz, spôsob prevodu, súvisiace poplatky, dĺžka trvania, či bezpečnosť vykonávanej transakcie (Freund, Spatafora, 2005).

Existuje viacero spôsobov, akými možno zaslať remitencie vo forme peňazí. K transferovým mechanizmom patrí elektronický prevod peňažných prostriedkov v hotovostnej forme alebo medzi účtami, ďalej prevod pomocou čipových kariet a prevod prostredníctvom papierových dokumentov, ako napr. šekmi. K d'alsím formám patrí

neformálny systém zasielania remitencií, využitie služieb osobných kuriérov a remitencie vo forme naturálií (Jankovičová, 2014).

V závislosti od autorov sa odhadované náklady súvisiace s neformálnymi prevodmi pohybujú v intervale od menej ako 1 % po 5 % odhliadnúc od špecifických prípadov, zatiaľ čo náklady spojené s formálnymi prevodmi sú vo výške od 7 % do 13 % (Freund, Spatafora, 2005).

1.6 Ekonomický rast a jeho determinanty

Vo všeobecnosti sa rozdeľujú faktory ekonomického rastu do dvoch kategórií, ktorými sú ich množstvo a ich produktivita daná napr. organizáciou práce. Dlhodobý ekonomický rast je výsledkom pôsobenia strany ponuky (Sloman a Wride, 2009). Viacero odborných štúdií prišlo k záveru, že rozdielnosť v životných podmienkach je výsledkom kombinácie akumulácie kapitálu a efektívnosti, s ktorou je využívaný (Mankiw, 2016). Hlavným činiteľom dlhodobého ekonomického rastu je produktivita práce, ktorá závisí od pracovníkmi použitého kapitálu a od technologického pokroku (Sloman a Wride, 2009). Na produktivitu práce vplýva ľudský a fyzický kapitál, technologický pokrok, prírodné podmienky, riadiace schopnosti a spoločensko- inštitucionálny rámec spoločne s legislatívou (Lisý, 2016).

Okrem produktivity patria k faktorom ekonomického rastu podľa výskumnej organizácie Growth & Justice, ktorá vyvíja inovatívne návrhy verejnej politiky založené na nezávislom výskume a občianskej angažovanosti v Minessote, aj ľudský a finančný kapitál, špecializácia a obchod, podnikavosť, geografická poloha, klastre a aglomerácie, produktový životný cyklus a vzťahy medzi dovozom a vývozom.

Ľudský kapitál, ako súhrn schopností a zručností, ovplyvňuje zavádzanie inovácií, a tým aj produktivitu a ekonomický rast. Nakoľko dochádza k presunu pracovných síl, je dôležité zabezpečiť vhodné životné podmienky pre zachovanie a rozvoj talentov. **Finančný kapitál** naberá na význame z hľadiska investícií, ktoré okrem iného poskytujú priestor na vznik pracovných miest, tým sa zvyšuje príjem a dopyt a opäť sa zvyšujú investície súkromného sektora a dochádza k ekonomickému rastu. **Špecializácia** súvisí s dosahovaním komparatívnych výhod a nimi súvisiacou efektívnosťou a produktivitou výroby, vychádzajúcimi z dostupnosti výrobných faktorov. **Podnikavosť** úzko súvisí s ekonomickými, kultúrnymi a regulačnými podmienkami, a ich priaznivým efektom na podnikanie. Podľa výskumu prispieva vysoká úroveň podnikania k podpore ekonomického

rastu a tvorbe pracovných pozícií, a zároveň zvyšuje kapacitu a dynamiku ekonomiky. **Geografická poloha** ovplyvňuje šírenie ekonomickej aktivity naprieč viacerými regiónmi. Má dopad na dostupnosť pracovných síl, materiálov a v neposlednom rade na odberateľov. Dominantné firmy v rozvíjajúcich sa odvetviach sa často koncentrujú blízko seba. Vytváranie takýchto **klastrov** je výhodné napr. z pohľadu dostupnosti k zákazníkom. **Životný cyklus produktu**, pri ktorom výroba prechádza od počiatočnej úrovne po masovú, či štandardizovanú výrobu, ovplyvňuje ekonomický rast vzhľadom na to, že výroba najčastejšie začína v lokalite, kde má počiatok aj inovácia vedúca k danej výrobe a postupne sa rozširuje do ďalších oblastí, ktoré ovplyvňuje. **Vývoz** vedie k nárastu množstva domácej meny v ekonomike, čím prispieva k jej multiplikácii (Growth & Justice).

1.6.1 Teórie ekonomického rastu

Moderný prístup k problematike ekonomického rastu sa spája s učením J. M. Keynesa, v nadväznosti na čo sa ako protirečenie formulujú neoklasické teórie následne zdokonalené endogénnymi teóriami ekonomického rastu (Lisý a kol., 2018).

Neokaynesovské teórie ekonomického rastu predstavujú dynamizáciu Keynesovej teórie, ktorá tvrdila, že najdôležitejším faktorom ekonomického rastu sú investície, ako časť efektívneho dopytu (Lisý a kol., 2018). Domarov model, ktorý predstavuje jeden zo spôsobov dynamizácie Keynesovho učenia, využíva princíp investičného multiplikátora, čo znamená, že investície vedú k zvýšeniu výrobných kapacít a súčasne vytvárajú aj nový dôchodok. Harrodov model, ako druhá forma dynamizácie poukazuje na princíp akcelerátora, kedy rast dôchodku vedie k rastu investícií cez zvýšenú spotrebu. Harrod-Domarov model naznačuje, že hlavnými determinantmi rastu sú miera úspor a efektívnosť vykonaných investícií (Lisý a kol., 2016).

Neoklasické teórie ekonomického rastu sa opierajú o analýzu strany ponuky výrobných faktorov, pričom základom je práca a kapitál, ktoré je možné rôzne kombinovať podľa dostupných technológií a na základe daných ekonomických podmienok. Východiskom teórie je produkčná funkcia, vyjadrujúca závislosť medzi objemom výroby a výrobnými nákladmi (Lisý a kol., 2018). Podľa tohto teoretického prístupu stojí za produktivitou, spotrebou a cenotvorbou ponuka a dopyt, ako exogénne faktory (CFI Team, 2022). Neoklasické modely tvrdia, že miera ekonomického rastu a počiatočná úroveň bohatstva spolu nepriamo súvisia. Ak sú si krajiny vzájomne podobné z pohľadu štrukturálnych parametrov a technologických preferencií, potom chudobnejšie krajiny majú

tendenciu rásť rýchlejšie ako bohatšie. Krajiny s nižšími úrovňami príjmu majú zároveň nízky pomer kapitálu k práci, preto majú vyššie hraničné produkty kapitálu, čo zvyšuje ich ekonomický rast. Na rast ekonomiky vplývajú endogénne investície, ktoré sú dané mierou úspor a exogénny technologický pokrok. (Barro, 1991).

Endogénne teórie ekonomického rastu a nová ekonomika vychádzajú z vnútra systému, teda sa jedná o interné faktory. Menovite sú v tomto prípade faktormi ekonomického rastu veda, výskum, technologický pokrok, vzdelanie, veľkosť obyvateľstva a pod. (Lisý a kol., 2016). Najdôležitejší faktor ekonomického rastu v prípade endogénnych teórií sú investície, pričom dôležitá je aj ich štruktúra, relatívna cena investičných statkov a ich pozitívne externality do fyzického, ale aj do ľudského kapitálu a oblasti vedy a výskumu (Lisý a kol., 2018). Formou vyplývajúcich pozitívnych externalít sa zvyšuje produktivita naprieč všetkými firmami. Dôraz je kladený na investície vládneho a súkromného sektoru do ľudského kapitálu, ktorý napomáha zvyšovaniu tvorivých schopností a odborných zručností. Samotný technologický pokrok je exogénnym faktorom ekonomického rastu, avšak napomáhajú mu stimuly, vláda a inštitúcie, od ktorých je závislý (Sloman a Wride, 2019). V prípade nedostatočných investícií do uvedených oblastí sa prehĺbuje sociálna a ekonomická zaostalosť krajiny (Lisý a kol., 2016). Endogénne teórie sú najnovšou formou neoklasických teórií (Lisý a kol., 2018)

1.7 Ekonomické dopady remitencií

Remitencie predstavujú jeden zo zdrojov externého financovania domácej ekonomiky, predstavujúci stabilnejší zdroj kapitálu v porovnaní s priamymi zahraničnými investíciami a rozvojovou pomocou, ktorý ovplyvňuje domáce ekonomické dianie cez rôzne transmisné kanály, a prostredníctvom faktorov uvedených v predchádzajúcej časti môžu aj remitencie vplývať na ekonomický rast, či iné ekonomické kategórie. Zárobky migrantov sú tiež menej citlivé vzhľadom na cyklický vývoj host'ovských ekonomík, čo vytvára priestor pre vyššiu ochranu príjmov pracovníkov na základe ochranných mechanizmov (Prívvara, 2018). Zmierňujú napr. úverové obmedzenia, čím cez rast investícií podporujú hospodársky rast (Giuliano & Ruiz-Arranz, 2009). Tým, že rozvojové krajiny sa vyznačujú chudobou, nerovnomerným rozdelením príjmov a ich nestabilitou, čo komplikuje prístup k úverovým možnostiam a poisteniu, predpokladá sa, že hraničná užitočnosť remitencií bude v takýchto krajinách vysoká. Ďalším znakom rozvojových krajín je nerozvinutý kapitálový trh, ktorý nedokáže efektívne reagovať na potreby (napr. úverové) jednotlivých subjektov (Rapoport

a Docquier, 2005). Zdroje pritekajúce prostredníctvom remitencií limitujú v rozvojových krajinách negatívny efekt nerozvinutého kapitálového trhu na ekonomický rast. Remitencie sú rovnako dôležité aj v období recesie, kedy môžu slúžiť ako určitý poistný mechanizmus a substituovať iné zdroje príjmov v časoch ich výpadku, čím umožňujú zvyšovať spotrebu (Yang a Choi, 2007). Taktiež nevyplývajú z konkrétnych investičných projektov spojených s vyššími úrovňami dovozu (Buch a Kuckulenz, 2004).

V súvislosti s príjmovými nerovnosťami, prevažné množstvo súkromných a verejných transferov má tendenciu znižovať ich, zatiaľ čo remitencie môžu mať opačný účinok a zvyšovať nerovnosť medzi domácnosťami. Dôvodmi sú napr. nedostatok likvidity v niektorých domácnostiach brániaci investíciám do migrácie, či vzdelania (Rapoport a Docquier, 2005).

Remitencie vedú cez svoj **pozitívny vplyv** na spotrebu, úspory a investície k ekonomickému rastu. K pozitívnym efektom patrí zvýšenie blahobytu prijímajúcej domácnosti, zvýšenie spotreby, zlepšenie životných podmienok. Kladne vplyvajú aj na akumuláciu ľudského kapitálu na základe lepšej zdravotnej starostlivosti, vyššieho dosiahnutého vzdelania, zdravšieho životného štýlu. Taktiež vedú k zníženiu úverových obmedzení v oblastiach, v ktorých nie je dostatočne vyvinutá finančná infraštruktúra, a tak sa zjednodušuje akumulácia aktív, investícií a znižuje sa chudoba (Amuedo- Dorantes, 2014).

Medzi **negatívne dopady** možno zaradiť pokles ponuky práce v domácej ekonomike migranta, ako aj pokles priemernej úrovne ľudského kapitálu a riziko vytvorenia kultúry závislosti prijímajúcej krajiny, čo spomaľuje hospodársky rast. Pokles pracovnej participácie môže spôsobiť tiež zhoršenie ekonomického vývoja. Ďalším problémom môže byť prípadný pokles konkurencieschopnosti cez rast spotreby neobchodovateľných tovarov, kedy sa zvýši ich cena, vytvorí sa tlak na zhodnotenie domácej meny a poklesne export, pričom k apreciácii meny vedie aj samotný prílev remitencií (Amuedo- Dorantes, 2014).

Väčšina prípadových štúdií zaoberajúca sa danou problematikou **z pohľadu mikroekonómie** dospela k záveru, že väčší objem finančných prostriedkov zasielaný do domácej ekonomiky migranta má pozitívny dopad na pokles chudoby, nakoľko sa zvyšuje disponibilný príjem domácností. Autori Cazachevici a kol. (2019), vychádzajúc z výsledkov 95 iných prípadových štúdií uvádzajú, že efekt remtencií je v 40 % prípadov pozitívny, v 20 % negatívny a v 40 % neutrálny. Zároveň vo svojej štúdií zdôrazňujú vplyv regionálnych

rozdielov na príklade Ázie, kde remitencie pôsobia na ekonomický rast pozitívne, a na príklade Afriky, v ktorej vplyv nie je pozitívny. Štúdie, ktoré venujú pozornosť súčasne vplyvu alternatívnych externých zdrojov financovania, ako napr. priame zahraničné investície, zahraničná pomoc a oficiálna rozvojová pomoc lepšie identifikujú dopad remitencií.

Podľa autorov Azama a Guberta (2005) je dôležité brať pri skúmaní do úvahy aj faktor času, keďže na základe ich zistení, spôsobuje zvýšený prílev zárobkov migrantov väčšie príjmové nerovnosti medzi rodinami, ktoré majú a nemajú možnosť vyslať migranta do zahraničia. V dlhodobejšom horizonte však náklady na migráciu klesajú, čo vytvára možnosť zamestnať sa v zahraničí aj pre menej bohaté rodiny. Docquier a Rapoport (2003) zdôrazňujú, že pokiaľ je vysoká úroveň príjmovej nerovnosti v úvodnej fáze, podnecujú remitencie jej ďalšiu regresiu. Autori Ebeke a le Goff (2010) dospeli k záveru, že prevody pracovných dôchodkov vedú k zníženiu príjmových nerovností najmä v krajinách s relatívne vysokým príjmom na obyvateľa, ktoré vyvážajú nízko kvalifikovanú pracovnú silu a majú výhodu nízkych nákladov spojených s mobilitou. Prípadová štúdia Konica a Filera (2009) poukazuje naopak na inverzný vzťah medzi výškou remitencií a ponukou pracovnej sily prijímajúcej domácnosti na príklade Albánska.

Z makroekonomického pohľadu má objem zasielaných zárobkov do domácej ekonomiky migranta významný priamy vplyv na výšku investícií. Z takýchto finančných prostriedkov môžu byť financované napr. malé podniky a ich zakladanie (Přivara, 2018). Ďalším dôležitým efektom je zvýšenie agregátneho dopytu, pričom nezáleží, či ide konkrétne o zvýšenie dopytu po spotrebe alebo investíciách, keďže na základe princípu Keynesovho investičného multiplikátora takéto zvýšenie agregátneho dopytu vedie k rastu iných príjmov. V prípade nie úplného využitia výrobných kapacít v domácej ekonomike migranta je vplyv na hrubý domáci produkt a mieru zamestnanosti pozitívny. Vyplývajúci z charakteru remitencií, ako doplnku platobnej bilancie prijímajúcej strany sa tiež môžu podieľať na znižovaní deficitu bežného účtu.

Pokiaľ je prílev remitencií príliš vysoký, môžu sa začať prejavovať aj negatívne efekty, ako napr. pokles konkurenčnej schopnosti krajiny prijímateľa v dôsledku postupného zdražovania pracovnej sily na základe zvýšeného vývozu. Takáto situácia môže viesť k prejavu tzv. holandskej choroby, ktorá sa vyznačuje deformáciami výroby, štruktúry a relatívnych cien výroby. Sekundárnym dôsledkom môže byť nárast nezamestnanosti

a ďalšia emigrácia (Bourdet, Falk, 2006). Tento scenár nenastáva, za predpokladu, že lacnejší import zvyšuje produktivitu, a tým aj konkurencieschopnosť domácej výroby (Prívara, 2018). Ďalším možným negatívom môže byť nedostatok domácej pracovnej sily (Amuedo Dorantes, 2014).

Viacero prípadových štúdií poukazuje na výrazný pozitívny vplyv remitencií na ekonomický rast. Prípadové štúdie autorov Aggarwala a kol. (2006), Giuliana a Ruiz-Arranza (2005) potvrdzujú tiež pozitívny vplyv na výšku bankových vkladov aj poskytnutých úverov súkromnému sektoru. Zároveň však tvrdia, že remitencie sú formou náhrady iných finančných prostriedkov, ako práve úvery, či poistenie, čo nemusí byť v rozvojových krajinách zastrešené. Odhliadnuc od bežnej spotreby umožňujú remitencie zapájať sa do rizikovejších, a tým aj ziskovejších aktivít. Ratha (2013) tvrdí, že tieto prostriedky zvyšujú okrem úspor aj úroveň finančného sprostredkovania, teda sa zlepšuje fungovanie finančných systémov, čo tiež zlepšuje vyhliadky krajiny pôvodu na príklade krajín Stredného východu a Severnej Afriky.

Na príklade Moldavska, kde sa príspevok remitencií na HDP pohybuje medzi 14 až 19 percentami v rokoch 2006 až 2011 je korelácia medzi týmito príjmami a hospodárskym rastom stále nejednoznačná (Stratan a kol., 2013). Giuliano a Ruiz-Arranz (2005) poukazujú na vyšší vplyv príjmov z remitencií na domácu ekonomiku najmä v prípade, kedy sú jej finančné trhy relatívne málo rozvinuté. Chami a Fullenkamp (2013) zdôrazňujú, že konečný účinok remitencií závisí hlavne na vládnych politikách, ovplyvňujúcich ich potenciál, ale v prvom rade od spôsobu ich použitia.

Ak sú zahraničné príjmy migranta vnímané ako trvalý zdroj príjmu, môžu fungovať negatívne, viesť k poklesu ochoty pracovať, zvyšovať súkromnú spotrebu na miesto financovania domácich investícií, či tvorby úspor (Azam, Gubert, 2006 a Chami a kol., 2003).

Časové hľadisko je dôležité z toho pohľadu, že krátkodobé remitencie sa týkajú spotreby a dlhodobé vedú k investíciám, preto nemožno očakávať, že sa potenciál prejaví v rámci prvých dvoch dekád od začiatku plnej migrácie (Alper a Neyapti, 2006). Pochopenie špecifik vyplývajúcich z jednotlivých krajín umožňuje tvorcom politik nastavovať opatrenia zvyšujúce úžitok z remitencií (Amuedo-Dorantes).

Pracujúci migranti majú pozitívny vplyv aj na host'ovskú ekonomiku. Podľa Englera a kol. (2020) migranti vo vyspelých ekonomikách zvyšujú produktivitu a output

v krátkodobom aj strednodobom horizonte. Zvýšenie migrácie o jeden percentuálny bod vedie do piatich rokov k rastu výstupu výroby o 1 % z dôvodu komplementárneho vzťahu medzi skúsenosťami a zručnosťami domácich a zahraničných pracovníkov. Podľa autorov aj mierny nárast produktivity, ako dôsledku prisťahovalectva, zvyšuje príjem obyvateľov. V záujme efektívnej integrácie migrantov je významným prostriedkom politiky trhu práce a migračnej politiky jazykový kurz, rekvalifikačné programy a uznávanie titulov získaných v krajinách pôvodu migrantov. Nakoľko môžu byť domáci pracovníci dočasne zasiahnutí nezamestnanosťou, na význame získavajú rôzne rekvalifikačné kurzy v rámci aktívnej politiky trhu práce.

Vzťah medzi zvyšujúcim sa objemom remitencií a hospodárskym rastom má podľa niektorých autorov tvar „U“. V počiatočnej fáze teda majú remitencie na ekonomický rast negatívny vplyv, no postupom času ho po prekročení určitého bodu podporujú (Das a McFarlane, 2021). Podľa zistení autorov Hassan, Chowdhury a Bhuyan (2016), ktorí sa zaoberali uvedeným vzťahom na príklade Bangladéšu, je vplyv remitencií negatívny do momentu, kým ich pomer k HDP nedosiahne cca. 8 %, pričom prínosy z ich príjmov začnú prevyšovať náklady pri úrovni cca. 14 %. Títo autori nazerali na problematiku z pohľadu faktora veľkosti remitencií, kedy ich vyšší objem vedie k pozitívnejším efektom na ekonomický rast, zatiaľ čo Das a McFarlane poukazujú na nelinearitu spôsobenú faktorom času. Navyše, existujú aj štúdie, ktoré naznačujú, že vzťah medzi objemom remitencií a ekonomickým rastom má tvar obráteného „U“, čo znamená, že menší objem remitencií má pozitívny vplyv a väčší objem začína pôsobiť na ekonomický rast negatívne (Benhamou, 2020).

1.7.1 Vplyv iných externých zdrojov financovania na ekonomický rast

Okrem výskumu zameraného na ekonomické dopady remitencií existuje aj príbuzný výskum zameraný na makroekonomické dopady iných foriem medzinárodných kapitálových tokov na ekonomiku.

Výška formálnych remitencií do nízkopríjmových a strednopríjmových krajín sa za rok 2021 predpokladá na úrovni 587 miliárd USD, čo je trikrát viac ako zdroje oficiálnej rozvojovej pomoci, a o polovicu viac ako priame zahraničné investície, pokiaľ odhliadneme od Číny (centralbanking.com).

Vzájomný **vzťah medzi priamymi zahraničnými investíciami a ekonomickým rastom** definujú autori rôzne. Podľa prípadovej štúdie Baishviliho a Gattiniho (2019), PZI pozitívne ovplyvňujú hospodársky rast, pričom ich pozitívny vplyv nespočíva iba v dodatočných zdrojoch, ale aj v prínose nových výrobných technológií, vstupov, a tiež vedú k zvyšovaniu domácich investícií, zatiaľ čo pri remitenciách bude prínos v oblasti nových technológií a obmedzený (Baishvili, Gattini, 2019). Iné štúdie preukazujú aj neutrálny vzťah medzi prílevom PZI a rozvojom ľudského kapitálu (Borensztein, Gregorio, Lee, 1998), či dosahovaním kvalitnejšieho sociálneho, ekonomického a politického prostredia (Choe, 2003). Podľa ďalšej skupiny autorov je vplyv PZI na ekonomický rast nejednoznačný, keďže závisí od viacerých faktorov (Li, Liu, 2005; Carkovic, Levine, 2005). Napríklad Baishvili a Gattini (2019) vo svojej štúdií uvádzajú, že rozvojové krajiny dokážu efektívnejšie využiť PZI, nakoľko majú väčší dopyt po investíciách a vyššiu potrebu modernejších technológií. Vzťah medzi efektom priamych zahraničných investícií na hospodársky rast a príjmovou úrovňou krajín je definovaný krivkou v tvare obráteného „U“, pričom ich účinok je rastúci pri prechode z krajín s nízkou príjmovou úrovňou do strednopríjmových, a ďalej pri prechode do krajín s vysokou príjmovou úrovňou a tranzitívnych ekonomík klesá (Baishvili a Gattini, 2019).

Oficiálna rozvojová pomoc, ktorú OECD definuje ako vládnu pomoc zameranú na podporu hospodárskeho rozvoja a blahobytu rozvojových krajín, predstavuje hlavný zdroj financovania rozvojovej pomoci (oecd.org). Podstatou je poskytovanie zdrojov vo forme grantov a pôžičiek za zvýhodnených podmienok. Výška oficiálnej rozvojovej pomoci v rozvojových krajinách predstavuje okolo 70 % externých zdrojov, čím sa stáva nevyhnutnou, no v krajinách s vyšším stredným príjmom je to len okolo 6 % (oecd.org). Aj efektívnosť oficiálnej rozvojovej pomoci závisí napr. od kvality inštitúcií a pod., preto nie je vždy jednoduché identifikovať jej konkrétne efekty. Zameriava sa napr. na zanedbané sektory hospodárstva, prístup k vode, zdravotnú starostlivosť, vzdelávanie, ochranu biodiverzity a boj proti klimatickej zmene (afd.fr). Arndt, Jones a Tarp (2010) vo svojej štúdií zdôrazňujú potrebu rozlišovania medzi vplyvom na mikroúrovni a makroúrovni, pričom na mikroúrovni sa vplyv javí ako pozitívny, a na makroúrovni je ťažko definovateľný.

Zahraničná pomoc je formou dobrovoľnej pomoci, založenej na pohybe peňažných prostriedkov, či iných zdrojov, tovarov, služieb z rozvinutých do rozvojových krajín. Jedná sa o širší pojem ako oficiálna rozvojová pomoc, pričom poskytovateľom sú vlády alebo

medzinárodné inštitúcie (corporatefinanceinstitute, 2022) . Autori poukazujú často na pozitívny aj negatívny vplyv, kým ďalší autori zdôrazňujú dôležitosť vplyvu množstva faktorov, v závislosti od ktorých sa konečné efekty odlišujú. Podľa zistení autorky Amante Abate (2021), ktorá sa venovala vo svojom článku skúmaniu vzťahu zahraničnej pomoci a ekonomického rastu v prípade rozvojových krajín, je vzťah daný tvarom obráteného „U“, kedy optimálna výška zahraničnej pomoci zodpovedá 9,7% hrubého národného príjmu. Masch (2016) rozlišuje vo svojej štúdií, v ktorej analyzoval vplyv zahraničnej pomoci na vzorke 71 rozvojových krajín v rokoch 1961- 1998, rozdielne dlhodobé a krátkodobé účinky zahraničnej pomoci. Zatiaľ čo z dlhodobého hľadiska je vplyv zahraničnej pomoci na hospodársky rast pozitívny, a daný už spomínaným tvarom obráteného „U“, v krátkom období sa javí opačne, čo sa v literatúre označuje ako **holandská choroba** (Masch 2016). Pojem „holandská choroba“ sa spája so situáciou, kedy sa zvýši prílev cudzej meny do krajiny, čo vedie k zhodnoteniu reálneho výmenného kurzu a k vytlačaniu exportu (Corden a Neary, 1982). Autorove zistenia poukazujú na situáciu, kedy výška zahraničnej pomoci pod určitou úrovňou pozitívne ovplyvňuje ekonomický rast, ale po prekročení určitého objemu sa začína prejavovať negatívne (Masch 2016).

Zistenia o nelineárnom vzťahu medzi zvyšujúcou sa zahraničnou pomocou a ekonomickým rastom naznačujú, že hraničná miera návratnosti zahraničnej pomoci v prijímajúcej krajine klesá, a môže dosiahnuť aj nulovú, či zápornú úroveň. Prijímajúca krajina teda na základe svojej absorpčnej kapacity nedokáže efektívne využiť všetky získané prostriedky (Feeny a McGillivray, 2009).

Zahraničná pomoc je dôležitým zdrojom pre zvýšenie ekonomického rastu v prípade rozvojových a málo rozvinutých ekonomík. Má potenciál ovplyvniť viacero oblastí ekonomiky, ako napr. sociálnu a ekonomickú infraštruktúru, výrobný sektor a sektor služieb, oblasť vzdelávania, potravinovú bezpečnosť, poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka (Hee Yiew & Lau, 2018).

Podobne ako v prípade remitencií, aj vplyv ostatných externých zdrojov financovania závisí od množstva faktorov a špecifik konkrétnych krajín, pričom názory a zistenia autorských kolektívov týkajúce sa vplyvu týchto zdrojov na hospodársky rast sa líšia, a preto ie je možné rozlíšiť, ktorý typ externých zdrojov financovania je najlepší pre ekonomický rast. Externé zdroje financovania plnia dôležitú úlohu najmä v ekonomickom dianí rozvojových krajín s nízkou, či strednou príjmovou úrovňou. Spoločným znakom pri

jednotlivých formách externého financovania je nelineárny vzťah s hospodárskym rastom. Okrem spomenutej príjmovej úrovne je dôležité zohľadniť faktor času, mikroekonomický alebo makroekonomický aspekt a výšku prílevu externých zdrojov financovania, resp. moment, do ktorého ich dokáže krajina efektívne využívať vzhľadom na svoju absorpčnú kapacitu.

1.8 Zabezpečenie rastu objemu remitencií a spôsoby ich efektívneho využitia

Nakoľko z remitencií vyplývajú výhody pre krajiny pôvodu migrantov, ako napr. zvýšený domáci dopyt, zdroj využiteľného kapitálu a príjem domácností, uplatňujú sa dva typy politik, a to politika zameraná na rast remitenčných tokov, a politika zameraná na ich efektívne využitie.

Alexander C. O'Neill sa vo svojom článku z roku 2001 venuje možnostiam ako zvýšiť objem remitencií a efektívnosť ich využitia na príklade viacerých krajín.

Jedným zo spôsobov, ako zvýšiť objem remitencií je ich povinný presun do krajiny pôvodu, avšak takýto prístup je náročný na potrebu štátnej kontroly týkajúcej sa procesu pracovnej migrácie, a obmedzuje ekonomickú slobodu a blahobyt. Príkladom krajín uplatňujúci takúto politiku je Čína, ktorá zaviedla povinné prevody remitencií, ako podmienku na výstup z krajiny, a Filipíny, ktoré zaviedli podmienku prevodu aspoň 70 % z mesačných zárobkov, ako podmienku pre predĺženie platnosti ročných cestovných pasov.

Rôzne stimuly sa však javia ako efektívnejšie. K najpoužívanejším spôsobom patrí možnosť uložiť si zárobky v cudzej mene v domácich bankách, čo ale môže byť ovplyvnené rozdielom medzi úrokovými sadzbami na vklady doma a v zahraničí. Ďalším motivačným opatrením môže byť bonus k oficiálnemu výmennému kurzu, čo zaviedlo napr. Turecko a Egypt. Pakistan zaviedol výmenné certifikáty na doručiteľa (Exchange bearer certificate), ktoré vydáva národná banka výmenou za zahraničné menové platby. Takéto certifikáty poskytujú vyššiu úrokovú sadzbu ako depozitné sadzby v eurách, a sú splatné v cudzej alebo domácej mene s bonusom 8 až 15 % nad v porovnaní s oficiálnym výmenným kurzom. Bangladéš vydáva rozvojové dlhopisy za cudzie meny s vyššou úrokovou sadzbou ako sú tie poskytované na domáce vklady v bankách. Okrem toho Bangladéš zaviedla možnosť dojednania životného poistenia zaplatením jednorázového poistného v cudzej mene (O'Neill, 2001).

Často je väčšia pozornosť venovaná zvyšovaniu remitencií ako ich efektívnemu využitiu. Ázijské krajiny využívajú tri typy politík. Migranti môžu lacnejšie dovážať pracovné stroje a zariadenia, a tiež sú poskytované rôzne školenia a stimuly pre vracajúcich sa migrantov. India a Pakistan podporujú vracajúcich sa migrantov, ktorí chcú podnikat' v priemysle prostredníctvom rôznych programov. Napríklad migranti vracajúci sa do Pakistanu môžu dovážať zariadenia za nižšie dovozné clá, ktorých výška sa líši podľa rozvinutosti konkrétneho priemyselného odvetvia. Migranti vracajúci sa do Indie, ktorí sa chcú podieľať na založení , či rozvoji priemyslu, majú jednoduchší prístup ku kapitálu alebo dovozu materiálu. Pracovníci vracajúci sa do Kórei, ktorí majú problém zamestnať sa, môžu využiť rôzne kurzy s cieľom uľahčiť im založenie nových podnikov alebo zamestnať sa v iných odvetviach, a dostupné je aj investičné poradenstvo (O'Neill, 2001).

Efektívnosť stimulov je limitovaná vzťahom migrantov k riziku, výškou ich zárobkov a úrovňou vzdelania, a neschopnosť identifikovať správne príležitosti. Najefektívnejším spôsobom pre efektívne využitie remitencií je uplatňovanie takých makroekonomických politík, ktoré zabezpečujú stabilné a priaznivé investičné prostredie, tak aby boli investície lákavou ziskovou príležitosťou (O'Neill, 2001).

2. CIELE PRÁCE

Hlavným cieľom záverečnej práce je poukázať na dopad remitenčných tokov na ekonomický rast v krajine pôvodu migranta. Danej problematike sa venujeme z dôvodu rastúceho objemu vykázaných remitencií, ktoré dnes celosvetovo prevyšujú objem poskytnutej oficiálnej rozvojovej pomoci. V posledných desaťročiach sa objemy remitencií tiež približujú k objemom čistých priamych zahraničných investícií v krajinách s nízkou a strednou príjmovou úrovňou, čo podnecuje akademický a politický záujem uvedenej problematiky (Sardoschau, 2014; Cazachevici a kol. 2019). V práci je kladený dôraz na existenciu uvedeného vzťahu so zreteľom na krajiny s nízkou a strednou príjmovou úrovňou. Podľa zoznamu odboru ekonomických analýz a politiky Organizácie spojených národov patrí k takýmto krajinám za rok 2021 125 ekonomík, pričom nami použitá vzorka obsahuje 76 krajín na základe dostupných dát pre vybrané premenné.

Výsledky jednotlivých štúdií analyzujúcich vzťah medzi remitenciami a ekonomickým rastom sú rôzne. Kľúčovými predpokladmi, z ktorých v práci vychádzame je, že krátkodobé remitenencie sa týkajú spotreby a dlhodobé vedú k investíciám, preto nemožno očakávať, že sa potenciál prejaví v rámci prvých dvoch dekád od začiatku plnej migrácie (Alper a Neyapti, 2006). V súvislosti s neformálnymi remitenciami vychádzame z predpokladu, že vyššie transakčné náklady vyššie transakčné náklady sú spojené s väčším objemom neformálnych remitencií (Freund a Spatafora, 2005).

Uvedený vzťah analyzujeme v období rokov 2000 až 2020, a to kvôli zvýšenému prílevu osobných remitencií do krajín s nízkou a strednou príjmovou úrovňou práve okolo roku 2000.

Za účelom dosiahnutia hlavného cieľa sa venujeme nasledovným parciálnym cieľom. Prvým parciálnym cieľom je analýza priemerného dopadu remitencií na tempo ekonomického rastu. Ďalším parciálnym cieľom je skúmanie vplyvu remitencií na ekonomický rast v závislosti od ekonomickej vyspelosti krajiny. Nasledujúcim čiastkovým cieľom je skúmanie dopadu remitencií na investície a spotrebu za účelom zistenia, či sú remitenencie spotrebúvané alebo investované. V rámci ďalšieho čiastkového cieľa, a to analýzy vplyvu neformálnych remitencií na ekonomický rast sa zaoberáme vzťahom medzi prílevom remitencií a s nimi spojenými transakčnými nákladmi, ktoré môžu byť ukazovateľom objemu neformálnych remitencií a následným dopadom na ekonomický rast.

3. METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA

V záverečnej práci pracujeme s panelovými dátami. Pri uvádzaných regresiach využívame fixné efekty s klastrovými robustnými štandardnými chybami, nakoľko analyzujeme vplyv premenných meniacich sa v čase v rámci entity. Fixné efekty kontrolujú vplyv individuálnych, časovo nemenných, charakteristík entity, ktoré môžu ovplyvňovať vysvetľujúcu premennú, tak aby bolo možné posúdiť len ich čistý vplyv na vysvetľovanú premennú. Predpokladom je, aby tieto individuálne charakteristiky neboli korelované s inými charakteristikami. Na adresovanie problému s koreláciou chýb v rámci jednej krajiny používame klastrovanie. Klastrové robustné štandardné chyby sa vyžívajú pri panelových údajoch, kedy individuálny chybový člen môže mať spoločné komponenty naprieč všetkými časovými obdobiami. Individuálne chybové členy môžu byť korelované v rámci skupiny pozorovaní špecifických pre entitu (Adkins, Hills, 2011). Využitie časových efektov, ktoré sa využívajú pri analýze dát zozbieraných v rôznych časových obdobiach s časovým charakterom sme nezvolili vzhľadom na našu úpravu dát na 5 ročné obdobia. Takto upravené dáta umožňujú riešiť potenciálne problémy s endogenitou, ktorá vyjadruje situáciu, kedy vysvetľujúca premenná v lineárnom modeli je korelovaná s chybovým členom (Zhu, 2022). Práve preto využívame päťročné priemery úrovni rastu hrubého domáceho produktu, zatiaľ čo kontrolné premenné dosahujú hodnoty vždy pre prvý rok každého päťročného obdobia. Ďalej (tabuľka č. 1) uvádzame korelačnú maticu vyjadrujúcu koreláciu medzi premennými, pričom premenné nie sú veľmi korelované, čo naznačuje, že výsledky nemusia byť ovplyvnené multikolinearitou.

Využitie interakčných členov v regresiach nám umožňuje analyzovať aký je spoločný vplyv vysvetľujúcich premenných na závislú premennú. Na účel kontroly robustnosti modelu využívame regresiu bez fixných efektov s klastrovými robustnými štandardnými chybami, čo nám umožňuje analyzovať, ako sa správajú odhady regresných koeficientov pri úprave špecifikácie regresie.

Najprv analyzujeme dopad remitencií na ekonomický rast s využitím kontrolných premenných zastupujúcich priame zahraničné investície (FDI), hrubý domáci produkt na obyvateľa (GDPpc), oficiálnu rozvojovú pomoc (ODA), tvorbu hrubého kapitálu (investment), index rule of law (law) a počet medzinárodných migrantov (migration). Preto odhadujeme nasledujúcu regresiu.

$$1. \quad y_{it} = \theta_i + \alpha FDI_{it0} + \beta GDPpc_{it0} + \lambda ODA_{it0} + \delta investment_{it0} + \varepsilon law_{it0} + \omega migration_{it0} + \varphi remittances_{it0} + \mu_{it}$$

Koeficient θ označuje fixné efekty, dolný index i predstavuje krajinu, t predstavuje čas, teda 5 ročné obdobie a $t0$ predstavuje začiatok 5-ročného obdobia.

Ďalej sa venujeme analýze podmieneného vplyvu hrubého domáceho produktu a remitencií (remittances) na ekonomický rast s kontrolnými premennými predstavujúcimi priame zahraničné investície (FDI), oficiálnu rozvojovú pomoc (ODA), tvorbu hrubého kapitálu (investment), index rule of law (law) a počet medzinárodných migrantov (migration). Podmienený vplyv vyjadruje, ako vplývajú remitencie na ekonomický rast pri rôznych úrovniach HDP na obyvateľa.

$$2. \quad y_{it} = \theta_i + \alpha FDI_{it0} + \beta GDPpc_{it0} * remittances_{it0} + \lambda ODA_{it0} + \delta investment_{it0} + \varepsilon law_{it0} + \omega migration_{it0} + \mu_{it}$$

V nasledujúcom kroku analyzujeme vzťah medzi remitenciami (remittances) a investíciami s kontrolnými premennými ako tvorba hrubého kapitálu (investment), priame zahraničné investície (FDI), hrubý domáci produkt na obyvateľa (GDPpc), oficiálna rozvojová pomoc (ODA), index rule of law (law) a počet medzinárodných migrantov (migration).

$$3. \quad x_{it} = \theta_i + \alpha FDI_{it0} + \beta GDPpc_{it0} + \varphi remittances_{it0} + \lambda ODA_{it0} + \delta investment_{it0} + \varepsilon law_{it0} + \omega migration_{it0} + \mu_{it}$$

Ďalej sa venujeme dopadu remitencií (remittances) na spotrebu s kontrolnými premennými zastupujúcimi tvorbu hrubého kapitálu (investment), priame zahraničné investície (FDI), hrubý domáci produkt na obyvateľa (GDPpc), oficiálnu rozvojovú pomoc (ODA), index rule of law (law), a počet medzinárodných migrantov (migration).

$$4. \quad z_{it} = \theta_i + \alpha FDI_{it0} + \beta GDPpc_{it0} + \varphi remittances_{it0} + \lambda ODA_{it0} + \delta investment_{it0} + \varepsilon law_{it0} + \omega migration_{it0} + \mu_{it}$$

Na účely analýzy dopadu neformálnych remitencií skúmame ich vplyv podmienený transakčnými nákladmi na ekonomický rast, vzhľadom na to, že pre neformálne remitencie nie sú k dispozícii dáta. Transakčné náklady využívame v takomto prípade ako proxy premennú, a vychádzame z predpokladu, že vyššie transakčné náklady sú spojené s väčším objemom neformálnych remitencií (Freund a Spatafora, 2005).

Kontrolné premenné sú priame zahraničné investície (FDI), remitencie (remittances), oficiálna rozvojová pomoc (ODA), tvorba hrubého kapitálu (investment), index rule of law (law) a počet medzinárodných migrantov (migration).

$$5. \quad y_{it} = \theta_i + \alpha FDI_{it0} + \kappa remcost_{it0} * remittances_{it0} + \varphi remittances_{it0} + \lambda ODA_{it0} + \delta investment_{it0} + \varepsilon law_{it0} + \omega migration_{it0} + \mu_{it}$$

Využitie interakčných členov vo vyššie uvedených regresiach nám umožňuje analyzovať aký je spoločný vplyv vysvetľujúcich premenných na závislú premennú. Vo vyššie uvedených regresiach nám teda umožňujú analyzovať, aký je dopad remitencií na ekonomický rast pri rôznych úrovniach hrubého domáceho produktu pripadajúceho na obyvateľa (regresia č.2), a tiež aký je dopad remitencií na ekonomický rast pri rôznych úrovniach priemerných transakčných nákladov na zasielanie remitencií. Na účel kontroly robustnosti modelu využívame regresiu bez fixných efektov s klastrovými robustnými štandardnými chybami, čo nám umožňuje analyzovať, ako sa správajú odhady regresných koeficientov pri úprave špecifikácie regresie.

S cieľom overiť robustnosť výsledkov získaných na základe vyššie uvedených regresii využívame regresiu, ktorá zahŕňa aj časové efekty, pričom v nej ponechávame fixné efekty aj klastrové robustné štandardné chyby.

Štatistické údaje využité v záverečnej práci vychádzajú z databáz Svetovej banky. Použité kontrolné premenné využívame na kontrolu ďalších faktorov ovplyvňujúcich tempo ekonomického rastu s cieľom vyhnúť sa skresleniu vynechanými premennými. Medzi využité premenné patria ekonomický rast vyjadrený ročnou percentuálnou zmenou hrubého domáceho produktu, tvorba hrubého kapitálu, hrubý domáci produkt na obyvateľa na základe parity kúpnej sily, obdržané osobné remitencie vyjadrené ako podiel hrubého domáceho produktu, čistý prílev priamych zahraničných investícií vyjadrený ako podiel hrubého domáceho produktu, čistá prijatá oficiálna rozvojová pomoc a oficiálna pomoc, počet medzinárodných migrantov, index rule of law, ročný percentuálny rast finálnych spotrebných výdavkov a priemerné transakčné náklady na zasielanie remitencií do konkrétnej krajiny. Obmedzenú dostupnosť dát pre transakčné náklady sme v analyzovaných obdobiach riešili interpoláciou, teda dosadením priemerných hodnôt všetkým pozorovaniam na úrovni krajiny na základe dát, ktoré k dispozícii boli.

Definícia uvedených premenných podľa Svetovej banky sa nachádza v prílohách (tabuľka č. 10A). Vo vzťahu k ekonomickému rastu vychádzame z nasledovných predpokladov z prvej časti záverečnej práce.

Tvorba hrubého kapitálu predstavuje vzhľadom na Neokeynsovské teórie ekonomického rastu najdôležitejší faktor ekonomického rastu (Lisý a kol., 2018).

Osobné remitencie a ich hraničná užitočnosť by mala byť podľa Rapoportu a Docquiera (2005) vyššia v rozvojových krajinách, ktoré sa vyznačujú chudobou, nerovnomerným rozdelením príjmov a ich nestabilitou. Remitencie vedú cez svoj pozitívny vplyv na spotrebu, úspory a investície k ekonomickému rastu (Amuedo- Dorrantes, 2014).

Vyššie **transakčné náklady** spojené so zasielaním remitencií vedú k vyšším úrovňam neformálnych remitencií (Freund a Spatafora, 2005), pričom práve formálne remitencie vedú k podpore rozvoja finančného trhu, a tým k ekonomickému rastu.

Názory na **vplyv priamych zahraničných investícií na ekonomický rast** sa podľa jednotlivých autorov líšia, nakoľko závisí od množstva faktorov. Podľa autorov Baishviliho a Gattiniho (2019), PZI pozitívne ovplyvňujú hospodársky rast, pričom vo svojej štúdií uvádzajú, že rozvojové krajiny dokážu efektívnejšie využiť PZI, nakoľko majú väčší dopyt po investíciách a vyššiu potrebu modernejších technológií. Vzťah medzi efektom priamych zahraničných investícií na hospodársky rast a príjmovou úrovňou krajín je definovaný krivkou v tvare obráteného „U“, pričom ich účinok je rastúci pri prechode z krajín s nízkou príjmovou úrovňou do strednopríjmových, a ďalej pri prechode do krajín s vysokou príjmovou úrovňou a tranzitívnych ekonomík klesá (Baishvili a Gattini, 2019).

Poskytovanie oficiálnej rozvojovej pomoci je zamerané na podporu hospodárskeho rozvoja a blahobytu rozvojových krajín, predstavuje hlavný zdroj financovania rozvojovej pomoci (oecd.org). Jej efektívnosť taktiež závisí od rôznych faktorov, vzhľadom na čo nie je vždy jednoduché identifikovať jej konkrétne efekty (afd.fr). Arndt, Jones a Tarp (2010) rozlišujú vplyv na mikroúrovni a makroúrovni, pričom na mikroúrovni sa vplyv javí ako pozitívny, a na makroúrovni je ťažko definovateľný.

Pri definovaní **vplyvu zahraničnej pomoci** Masch (2016) rozlišuje dlhodobé a krátkodobé účinky zahraničnej pomoci. Zatiaľ čo z dlhodobého hľadiska je vplyv zahraničnej pomoci na hospodársky rast pozitívny, a daný tvarom obráteného „U“, v krátkom období sa javí opačne. Autorove zistenia poukazujú na situáciu, kedy výška

zahraničnej pomoci pod určitou úrovňou pozitívne ovplyvňuje ekonomický rast, ale po prekročení určitého objemu sa začína prejavovať negatívne (Masch 2016). Zahraničná pomoc je dôležitým zdrojom pre zvýšenie ekonomického rastu v prípade rozvojových a málo rozvinutých ekonomík (Hee Yiew & Lau, 2018).

Medzinárodná migrácia môže mať na krajinu pôvodu pozitívne dopady skrz zníženia nezamestnanosti prostredníctvom poklesu pracovných síl, čím sa môžu zvyšovať príjmy zostávajúcich pracovníkov. Je tiež dôležité rozlišovať medzi trvalou a dočasnou migráciou, pričom dočasná migrácia predstavuje pozitívny dopad na krajinu pôvodu, keďže vracajúci sa pracovníci sú kvalifikovanejší a zručnejší vďaka skúsenostiam zo zahraničia, čím dokážu podporiť krajinu pôvodu (IZA, 2015).

Nakoľko efektívne využívanie vyššie uvedených externých zdrojov financovania je ovplyvnené aj kvalitou inštitúcií a index **rule of law** vyjadruje dôveru k pravidlám spoločnosti a ich dodržiavaniu, vnímanie kvality vymáhania práva, ako aj pravdepodobnosť kriminálnej činnosti, očakávame, že jeho vyššia úroveň má nepriamo pozitívny vplyv na ekonomický rast. Podľa prípadovej štúdie Maqueda a Chen (2021). Acemoglu, Johnson a Robinson (2001) opisujú významný vplyv inštitúcií na príjem obyvateľstva. Rodrik (2000) definuje vplyv inštitúcií sa významnejší ako geografickú polohu, či otvorenosť ekonomiky.

Ročný percentuálny rast finálnych spotrebných výdavkov a ročný percentuálny rast tvorby hrubého kapitálu analyzujeme vzhľadom na využívanie remitencií, pričom práve investície sú významnejším faktorom ekonomického rastu.

V ďalšej kapitole záverečnej práce sa najprv venujeme skúmaniu dopadov formálnych remitencií na ekonomický rast a ďalej vplyvu neformálnych remitencií s využitím dát o priemerných nákladoch na zasielanie remitencií do krajiny pôvodu migranta vo forme interakčného člena s podielom remitencií na hrubom domácom produkte.

4. VÝSLEDKY PRÁCE

Predmetom skúmania záverečnej práce sú krajiny s nízkou a strednou príjmovou úrovňou v období medzi rokmi 2000 až 2020. K týmto krajinám patrí podľa odboru ekonomických analýz a politiky Organizácie spojených národov za rok 2021 v prílohách (tabuľka č. 9A) uvedených 125 ekonomík.

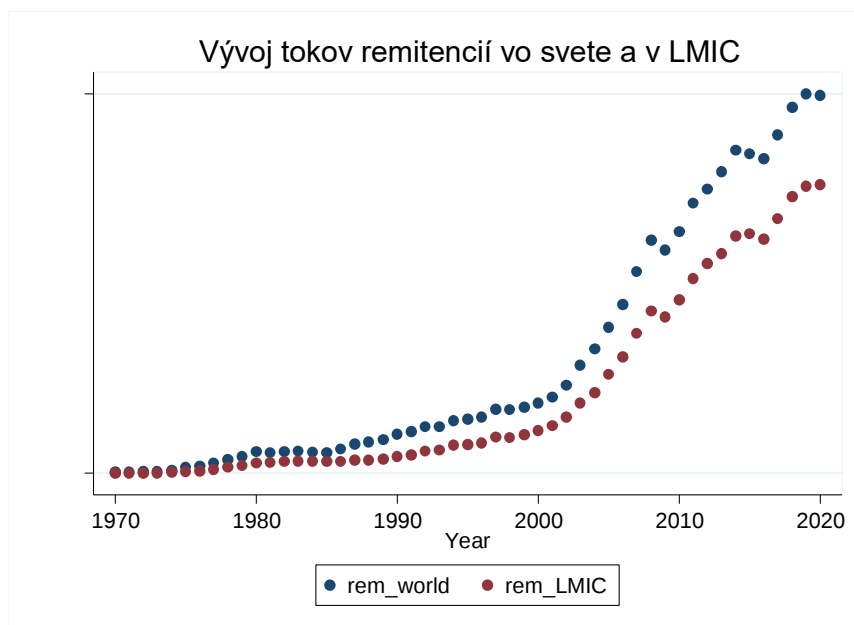
4.1 Vývoj remitencií a ekonomického rastu

Na základe grafu č. 1, zobrazujúceho vývoj remitenčných tokov vo svete a v krajinách s nízkou a strednou príjmovou úrovňou (LMIC) od roku 1970 do roku 2020, môžeme konštatovať, že k prudšiemu nárastu remitencií dochádza okolo roku 2000, a preto vychádzame pri ďalšej analýze z dostupných dát za roky 2000 až 2020. Vyššie úrovne hrubého domáceho produktu v krajinách s nízkou a strednou príjmovou úrovňou taktiež pozorujeme približne od roku 2000.

Prílev remitencií do rozvojových krajín sa mierne zvýšil okolo roku 1990, zdvojnásobil sa okolo roku 2000, a odvtedy zaznamenáva prudší rastúci trend s menším prepadom v období globálnej finančnej krízy a pandémie COVID- 19.

Pokles v objeme zasielaných remitencií do krajín pôvodu bol vplyvom pandémie v roku 2020 o niečo menší ako sa predpokladalo, nakoľko medziročne išlo iba o pokles vo výške 8 mld, USD. Prepád bol menší ako v roku 2009 vplyvom globálnej finančnej krízy. Stabilita tokov bola zabezpečená fiškálnymi stimulmi v host'ovských krajinách, preferenciou digitálnych kanálov migrantmi namiesto hotovosti a využitím oficiálnych kanálov. Dopad pandémie na neformálne remitencie nie je dosiaľ známy (worldbank.org, 2021). Objem remitencií v období pandémie vzrástol v oblastiach Latinskej Ameriky, v Karibiku, v južnej Ázii, na Strednom východe a v Severnej Afrike, pričom pokles bol zaznamenaný vo Východnej Ázii a v oblasti Tichomoria, v Európe, v Strednej Ázii a v subsaharskej Afrike. Príčinou poklesu v subsaharskej Afrike bol najmä pokles remitenčných tokov v Nigérii vo výške 28 % , odhliadnuc od čoho zaznamenala táto oblasť Afriky malý nárast v príleve remitencií (worldbank.org, 2021).

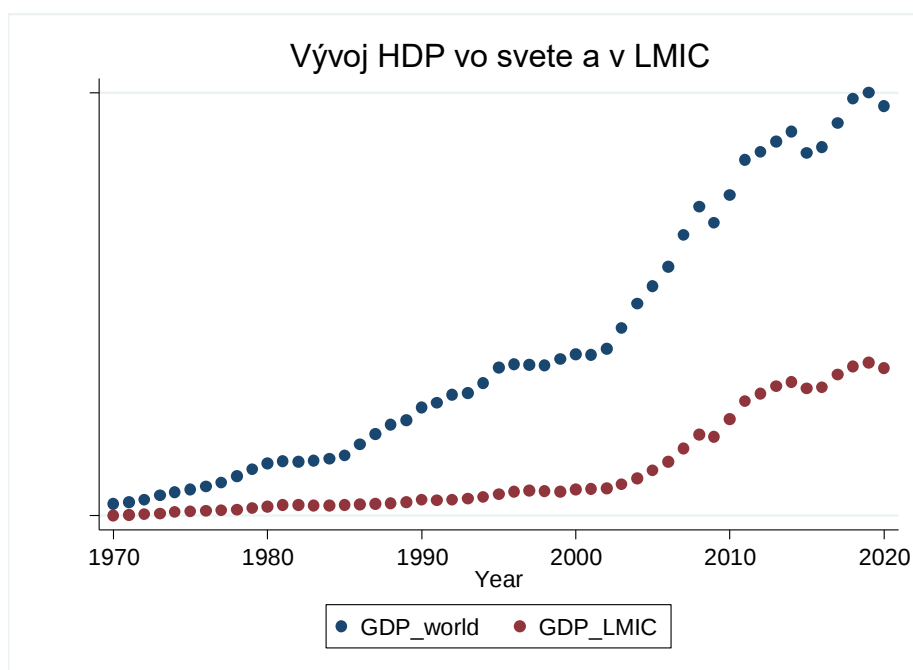
Graf 1 Vývoj remitencií vo svete a v LMIC, 1970- 2020

Poznámka: Os y predstavuje objem prijatých remitencií v USD, na osi x premenná rem_world predstavuje úroveň globálne prijatých remitencií, premenná rem_LMIC predstavuje prijaté remitencie v krajinách s nízkou a strednou príjmovou úrovňou. Zdroj: vlastné spracovanie podľa worldbank.org

Veľmi podobný vývoj môžeme pozorovať aj pri ekonomickom raste (graf č. 2). Ten sa v krajinách s nízkou a strednou príjmovou úrovňou začal prudšie zvyšovať až po roku 2000, zatiaľ čo celosvetová úroveň hrubého domáceho produktu rastie prudšie s menším spomalením približne v období rokov 1995 až 2000, prepadosť v období finančnej krízy v roku 2009 a pandémie v roku 2020.

Graf 2 Vývoj HDP vo svete a v LMIC, 1970- 2020

Poznámka: Os y predstavuje globálny hrubý domáci produkt v bežných cenách USD, na osi x premenná GDP_world predstavuje globálnu úroveň, premenná GDP_LMIC predstavuje hrubý domáci produkt v krajinách s nízkou a strednou príjmovou úrovňou. Zdroj: vlastné spracovanie podľa worldbank.org

Remitencie napriek zhoršujúcemu sa predpokladanému vývoju po pandémii vzrástli v roku 2021 o 8,6 %. Podľa medzinárodného fondu pre hospodársky rozvoj (IFAD) za to môže najmä nárast vo využívaní digitálnych technológií na zasielanie prostriedkov. Digitalizácia znižuje transakčné náklady a rôzne iné poplatky, pričom tiež zvyšuje bezpečnosť transakcií.

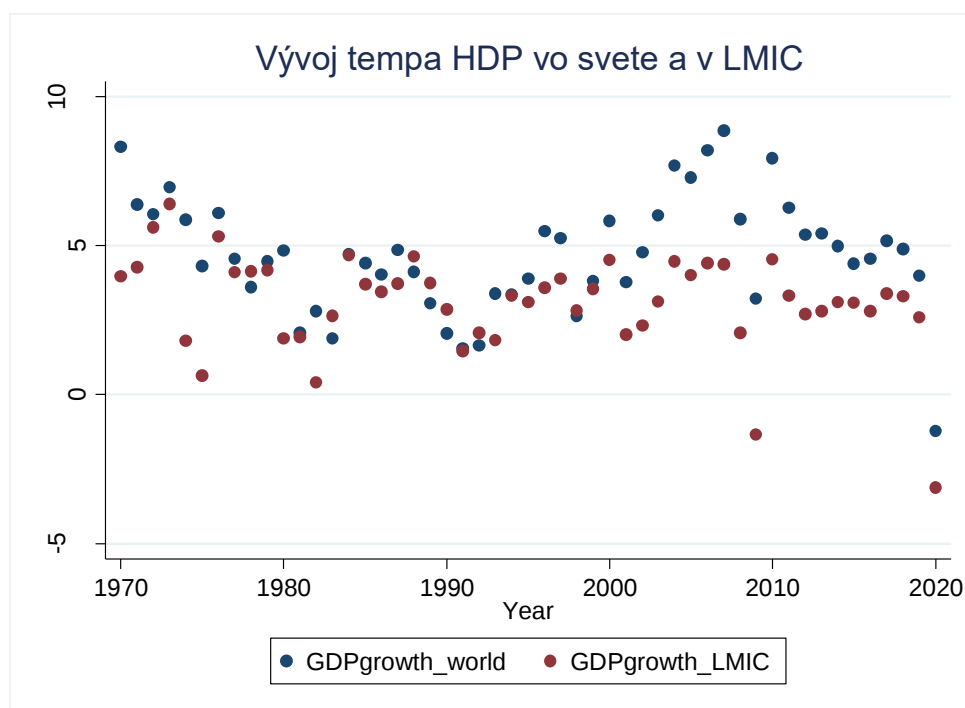
Do roku 2030 sa predpokladá, že prílev remitencií do krajín s nízkou a strednou príjmovou úrovňou dosiahne 5,4 bilióna amerických dolárov, čo je dvojnásobok úrovne hrubého domáceho produktu Afriky v roku 2021. Očakáva sa, že obdobie rastúcich remitencií sa v dôsledku zvyšujúcej sa inflácie zmierni, pričom podporné programy súvisiace s pandemiou postupne skončia. Vojenský konflikt na Ukrajine môže spôsobiť výrazný pokles remitencií zasielaných do krajín susediacich s Ruskom, kde môžu tvoriť až tretinu ich hrubého domáceho produktu (IFAD, 2022).

V súvislosti s predpokladaným globálnym ekonomickým rastom môžeme hovoriť o poklese, spôsobenom mimoriadne vysokou mierou inflácie, aká nebola pozorovaná v priebehu posledných dekád, zvyšujúcimi sa životnými nákladmi, ruskou inváziou na Ukrajinu a zdĺhavými dôsledkami pandémie. Predpoveď naznačuje spomalenie rastu globálnej ekonomiky zo 6 % v roku 2021 na 2,7 % v roku 2023, pričom sa jedná

a najpomalší rast od roku 2001, odhliadnuc od globálnej finančnej krízy a akútnej fázy pandémie (IMF, 2022).

Graf č. 3 na porovnanie znázorňuje vývoj ročného percentuálneho rastu hrubého domáceho produktu vo svete a v nízkopríjmových a strednopríjmových krajinách. Hospodársky rast v týchto krajinách zaznamenáva v porovnaní s globálnym menšie výkyvy, s výnimkou obdobia finančnej krízy v roku 2009 a pandémie koronavírusu v roku 2020, kedy výraznejší prepad pozorujeme aj na globálnej úrovni. Najvyššia úroveň globálneho ekonomického rastu je pozorovateľná pred obdobím finančnej krízy, čo je podporené aj rastom rozvíjajúcich sa krajín pričom túto úroveň sa nepodarilo dosiahnuť ani v pokrízovom období.

Graf 3 Vývoj tempa HDP vo svete a v LMIC, 1970-2020

Poznámka: Os y predstavuje ročné tempo rastu hrubého domáceho produktu v %, na osi x predstavuje premenná GDPgrowth_world globálnu úroveň, premenná GDPgrowth_LMIC predstavuje úroveň v krajinách s nízkou a strednou príjmovou úrovňou. Zdroj: vlastné spracovanie podľa worldbank.org

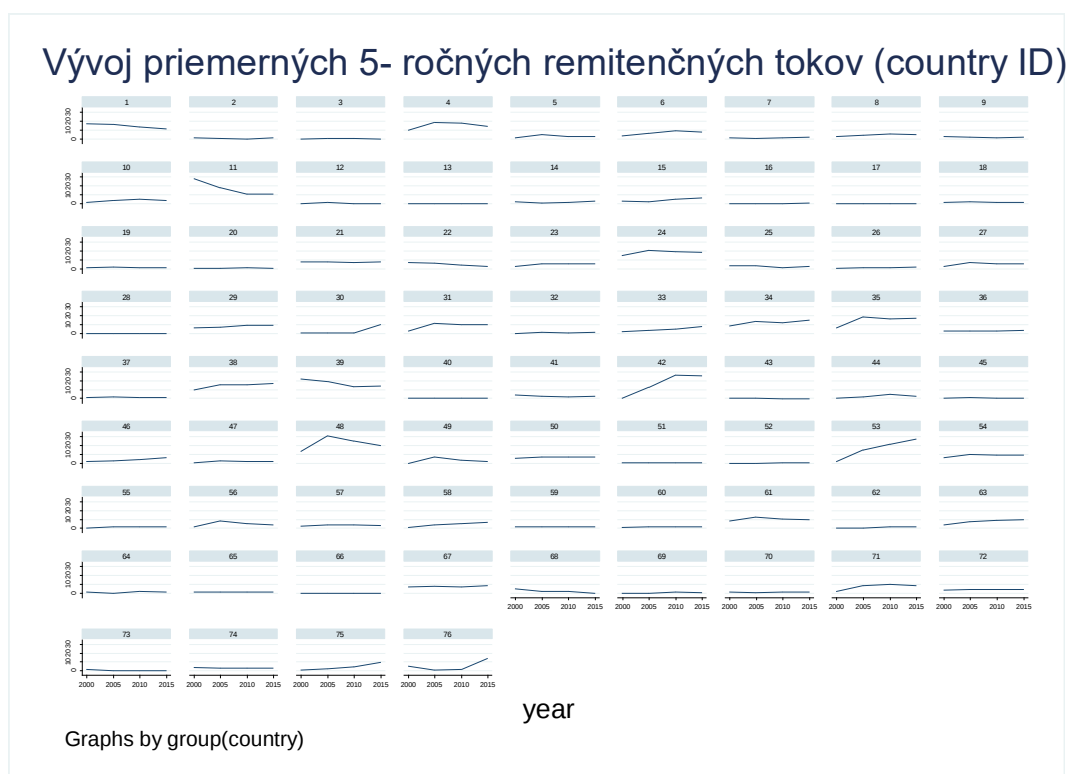
4.2 Dopad formálnych remitemcií na ekonomický rast

Nakoľko remitencie v súčasnosti výrazne prevyšujú rozvojovú pomoc poskytnutú krajinám s nízkou a strednou príjmovou úrovňou, predmetom pozornosti tvorcov hospodárskej politiky je, prečo takýto nárast objemu remitemcií nevedol rovnako k výraznejšiemu zlepšeniu hospodárskeho rastu v krajinách pôvodu migrantov. Preto sa

v ďalších častiach venujeme analýze vzťahu medzi hospodárskym rastom a remitenciami s využitím už definovaných kontrolných premenných.

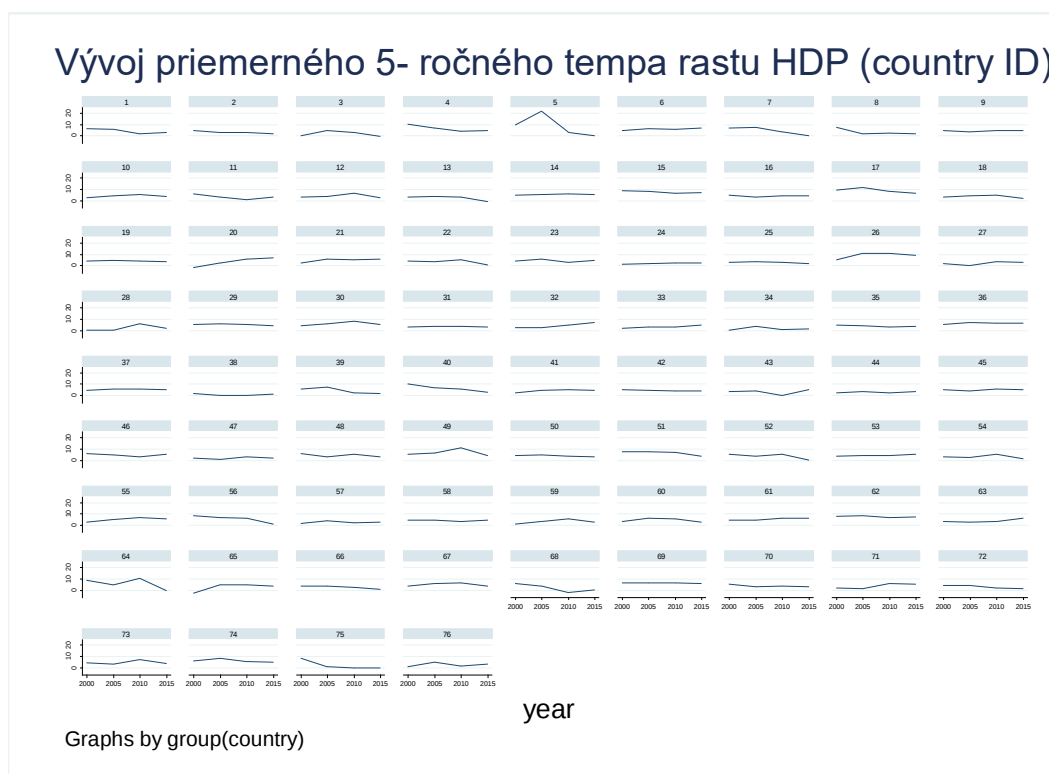
V rámci vizualizácie panelových dát, a vzhľadom na to, že model s fixnými efektmi v regresiách analyzuje heterogénny vývoj v čase, uvádzame v grafoch č. 3 a č. 4 vývoj tokov remitencií a rastu hrubého domáceho produktu za nami analyzovaných 76 krajín, pričom môžeme vidieť, že vývoj daných premenných v rámci krajín často nie je rovnaký, ale naopak pomerne heterogénny.

Graf 4 Vývoj remitenčných tokov v jednotlivých krajinách

Poznámka: Os y predstavuje počiatočné úrovne prijatých remitencií vzhľadom na päťročné obdobia, os x predstavuje roky. Zdroj: vlastné spracovanie podľa worldbank.org

Graf 5 Vývoj HDP v jednotlivých krajinách

Poznámka: Os y predstavuje priemerné úrovne tempa ekonomického rastu vzhľadom na päťročné obdobia, os x predstavuje roky. Zdroj: vlastné spracovanie podľa worldbank.org

Preto sa ďalej v rámci uvedených regresíí zaoberáme dopadom remitencií na ekonomický rast a špecifikami daného vzťahu.

Nižšie uvedená tabuľka č. 1 zobrazuje korelačnú maticu, teda koreláciu medzi využitými premennými, pričom konštatujeme ich nízku vzájomnú koreláciu, a teda sa nejaví, že by bol v dátach problém s multikolinearitou.

Tabuľka 1 korelačná matica premenných

	GDP growth	FDI	GDPpc	ODA	Invest ment	Law	Migrati on	remittan ces	Consu mptio n	Invest mentg rowth	remco st
GDPgrowth	1,000										
FDI	0,272	1,000									
GDPpc	-0,270	0,0256	1,000								
ODA	0,177	-0,067	-0,330	1,000							
Investment	0,187	0,265	0,132	0,042	1,000						
Law	-0,081	0,096	0,345	-0,087	0,151	1,000					
Migration	0,069	0,218	0,301	-0,111	0,058	0,178	1,000				
Remittances	-0,115	0,168	-0,089	-0,045	0,117	-0,068	0,123	1,000			
Consumption	0,752	0,238	-0,161	0,088	0,172	-0,115	0,106	-0,180	1,000		
Investment growth	0,449	-0,093	-0,166	0,047	-0,056	-0,010	0,030	-0,054	0,261	1,000	
remcost	-0,004	0,007	-0,204	0,005	0,013	0,261	-0,174	-0,306	0,016	0,049	1,000

V tabuľke č. 2 uvádzame deskriptívne štatistiky jednotlivých premenných vzhľadom na využité päťročné obdobia. Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že v priemere za všetky krajiny dosahuje úroveň externých zdrojov financovania kladné hodnoty, rovnako ako aj tempo ekonomického rastu spolu s tvorbou hrubého kapitálu a spotrebou.

Podiel priamych zahraničných investícií (FDI) na hrubom domácom produkte dosahuje priemerne úroveň okolo 3 %, zatiaľ čo jeho maximálna úroveň je až takmer 34%. Podiel obdržaných remitencií na HDP je v priemere na úrovni takmer 5%, no jeho maximálna úroveň je až približne 31%. Oficiálna rozvojová pomoc sa pohybuje v rozmedzí -306 000 000 USD až do výšky 6 400 000 000 USD, pričom priemerná úroveň je 624 000 000 USD. Tempo ekonomického rastu sa v priemere pohybuje okolo 4 %, no zároveň dosahuje v rámci päťročných období aj záporné hodnoty okolo -2% a maximálnu hodnotu približne 21,5%. Hrubý domáci produkt na obyvateľa sa pohybuje v rozmedzí od približne 8000 USD až po približne 33 000 USD. Rast investícií je v priemere vyšší ako rast spotreby, na základe čoho by sme mohli predpokladať, že to povedie k vyšším úrovňam ekonomického rastu. Zároveň sa však rast tvorby hrubého kapitálu vzhľadom na minimálne a maximálne hodnoty pohybuje v širšom pásme ako rast spotreby. Index rule of law nadobúda v priemere zápornú hodnotu, čo môže okrem iného značiť problémy s dôverou a fungovaním spoločnosti, efektivitou inštitúcií, či korupciou a transparentnosťou politických rozhodnutí. Transakčné náklady na zasielanie remitencií, ktorým sa budeme venovať vzhľadom na neformálne remitencie, dosahujú v priemere približne 8%, a pohybujú sa v rozmedzí od približne 1,5% až po približne 21%. Takéto podiely nákladov

na zasielaných sumách môžu predstavovať pomerne vysokú čiastku, ktorá by podľa teoretických predpokladov mohla motivovať migrantov k uprednostneniu neformálnych kanálov.

Tabuľka 2 Deskriptívne štatistiky využitých premenných

Variable	Obs.	Mean	Std. Dev	Min.	Max.
FDI (%)	304	3,459	3,829	-4,088	33,795
remcost (%)	264	7,763	3,927	1,45	21,28
remittances (%)	304	4,926	5,926	0	30,622
ODA (mld.)	304	0,624	0,776	-0,306	6,4
investment (%)	304	23,082	7,694	0	50,781
law	300	-0,530	0,492	-1,663	0,898
migration (%)	298	3,818	6,071	0,040	43,604
GDPgrowth (%)	304	4,406	2,530	-2,369	21,503
GDPpc (USD)	304	7666,714	5832,194	630,702	32885,04
investmentgrowth (%)	274	6,902	9,424	-33,828	76,197
consumption (%)	283	4,574	2,726	-4,251	19,310

Poznámka: Deskriptívne štatistiky sú uvádzané vzhľadom na použité 5-ročné obdobia

V prvej regresii (tabuľka č. 3) analyzujeme dopad formálnych remitencií na hospodársky rast. Na základe tabuľky č. 3 konštatujeme štatistickú nevýznamnosť dopadu remitencií na tempo ekonomického rastu, a zároveň poukazuje daná regresia na štatistickú významnosť vplyvu počiatočného hrubého domáceho produktu na obyvateľa a tvorby hrubého kapitálu a migrácie na ekonomický rast.

Vyššia hodnota počiatočného hrubého domáceho produktu na obyvateľa spojená s nižším tempom rastu HDP počas nasledujúcich piatich rokov môže byť výsledkom toho, že bohatšie krajiny rastú pomalšie. Podľa našich odhadov je však pokles ekonomického rastu spôsobený v dôsledku rastu hrubého domáceho produktu iba veľmi nízky.

V prípade ak sa tvorba hrubého kapitálu zvýši o 1 percentuálny bod podielu hrubého domáceho produktu, rast hrubého domáceho produktu sa zvýši o 0,05 percentuálneho bodu, čo potvrdzuje predpoklad, že investície vedú k vyšším úrovniam ekonomického rastu, avšak tento efekt je pomerne malý.

Zvýšenie podielu migrantov pozitívne ovplyvňuje ekonomický rast, čo je v súlade s teoretickým predpokladom, podľa ktorého môže mať migrácia na krajinu pôvodu migranta pozitívny vplyv, najmä ak sa jedná o dočasnú migráciu. Výsledný odhad efektu je nízky, no silne štatisticky významný.

Prílev remitencií, priamych zahraničných investícií, oficiálnej rozvojovej pomoci nevykazuje štatistickú významnosť, a zároveň koeficient indexu rule of law nepreukazuje súvislosť hospodárskym rastom.

Tieto výsledky však potvrdzujú nejednoznačnosť vplyvu jednotlivých externých zdrojov financovania na hospodársky rast, ktoré závisia od širokého spektra iných faktorov a faktoru času, čo spomíname už v prvej časti záverečnej práce. Chami a Fullenkamp (2013) okrem iného zdôrazňujú dôležitosť spôsobu využitia remitencií, čo analyzujeme prostredníctvom ďalších regresí v tabuľkách č. 4 a č. 5. Vplyv priamych zahraničných investícií je podľa skôr spomenutých predpokladov menší v krajinách s nižšou príjmovou úrovňou, oficiálna rozvojová pomoc závisí vo veľkej miery aj od kvality inštitúcií, na základe čoho je jej vplyv ťažko definovateľný. Zahraničná pomoc sa zvykne v krátkodobom horizonte prejavovať negatívne a v dlhodobom pozitívne, resp, do určitej výšky podielu k hrubému národnému príjmu sa prejavuje pozitívne, a po jej prekročení negatívne (Masch, 2016). Počiatočná úroveň hrubého domáceho produktu na obyvateľa ma podľa našich výsledkov nízky, no negatívny dopad na priemerné tempo ekonomického rastu pri silnej štatistickej významnosti.

Tabuľka 3 regresia s fixnými efektmi, dopad remitencií na ekonomický rast

GDPgrowth	Coef.	Robust Std. Err
FDI	0,133	0,100
GDPpc	-0,000412***	8,83e-05
ODA	1,67e-10	1,96e-10
investment	0,0543**	0,0249
law	-0,965	0,642
migration	0,245***	0,0857
remittances	0,000303	0,0347
_cons	4,320***	0,816
Počet pozorovaní	294	
Počet krajín	74	
R-squared	0,287	

Poznámka: uvedená regresia je s využitím fixných efektov a klastrovými robustnými štandardnými chybami s označením štatistickej významnosti *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Nakoľko sa vplyv remitenčných tokov v priemere nejaví štatisticky významný vzhľadom na ekonomický rast, v druhej regresii (tabuľka č. 4) prostredníctvom interakčného člena medzi hrubým domácim produktom na obyvateľa a remitenciami analyzujeme súvislosť príjmovej úrovne a účinku remitencií s cieľom skúmať, či sa vplyv remitencií na ekonomický rast sa líši v závislosti od ekonomickej vyspelosti krajiny. Vzhľadom na skôr uvedené predpoklady by sme očakávali, že v krajinách vyznačujúcich sa väčšou chudobou a príjmovou nerovnosťou by bola hraničná užitočnosť remitencií vyššia.

Tabuľka 4 regresia s fixnými efektmi a interakčným členom, dopad spoločného vplyvu hrubého domáceho produktu na obyvateľa a remitencií na ekonomický rast

GDPgrowth	Coef.	Robust Std. Err
FDI	0,132	0,0997
GDPpc	-0,000426***	9,58e-05
remittances	-0,0301	0,0615
c.GDPpc#c.remittances	6,11e-06	1,07e-05
ODA	1,71e-10	1,96e-10
investment	0,0559**	0,0253
law	-1,000	0,649
migration	0,269**	0,105
_cons	4,233***	0,855
Počet pozorovaní	294	
Počet krajín	74	
R-squared	0,288	

Poznámka: uvedená regresia je s využitím fixných efektov a klastrovými robustnými štandardnými chybami s označením štatistickej významnosti *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$. Parameter c.GDPpc#c.remittances predstavuje interakčný člen hrubého domáceho produktu na obyvateľa a remitencií.

Vzhľadom na štatistickú nevýznamnosť, dopad remitencií na ekonomický rast nezávisí od hrubého domáceho produktu pripadajúceho na obyvateľa. Remitencie teda nemajú pozitívny vplyv na ekonomický rast ani v chudobnejších a ani vo vyspelejších rozvíjajúcich sa ekonomikách. Tvorba hrubého kapitálu však naďalej vykazuje štatistickú významnosť, a preto sa ďalej pokúsime nazrieť na problematiku z pohľadu využitia remitencií. Vzhľadom na to, že investície predstavujú nespotrebovanú časť dôchodku a majú rozhodujúci vplyv na ekonomický rast, analyzujeme v tabuľke č. 5 nižšie najprv vzťah medzi remitenciami a investíciami.

Vzhľadom na päťročné obdobia, v rámci ktorých skúmame vzťahy medzi premennými, teda v stredne dlhom období, prípadné pozitívne efekty remitencií sa nemusia prejaviť. Dôležitým faktorom je aj skutočnosť, akým spôsobom sa remitencie využívajú, resp. ako ich príjemcovia delia medzi investície a spotrebu. Podľa už spomenutých predpokladov autorov Alper a Neyapti (2006), vedú krátkodobé remitencie k spotrebe a dlhodobé k investíciám, a preto sa potenciál nemusí prejavíť v rámci prvých dvoch dekád od začiatku plnej migrácie. Ako už popisujú neokeynesovské teórie ekonomického rastu v prvej časti záverečnej práce, investície predstavujú najdôležitejší faktor ekonomického rastu tým, že vedú k zvýšeniu výrobných kapacít, a súčasne vytvárajú aj nový dôchodok a rast dôchodku zase vedie k rastu investícií cez zvýšenú spotrebu. Pozitívny dopad investícií na ekonomický rast v strednodobom horizonte potvrdzujú aj naše výsledky reportované

vyššie. Na bližšiu analýzu vzťahu medzi rastom remitenčných tokov a ich využitím vo forme investícií, či spotreby využívame nasledujúcu regresiu.

Ďalšia, nižšie uvedená regresia (tabuľka č. 5), kde závislou premennou je ročný percentuálny rast tvorby hrubého kapitálu naznačuje štatistickú významnosť kladného vplyvu rastu remitencií, na základe čoho môžeme usudzovať, že pracovníci vo svojej krajine pôvodu, resp. príjemcovia premieňajú obdržané remitencie na investície. Zvýšenie podielu remitencií na hrubom domácom produkte o 1 percentuálny bod vedie k rastu tvorby hrubého kapitálu o približne 0,4 percentuálneho bodu. Takýto pomerne nízky dopad by mohol byť výsledkom toho, že remitencie sa na tvorbe kapitálu podieľajú iba nepriamo, kedy zvyšovaním príjmov obyvateľstva dotvárajú lepšie investičné prostredie a taktiež nie sú v plnej výške investované. Ďalším externým zdrojom financovania, ktorý vykazuje štatistickú významnosť, no negatívny vplyv na ekonomický rast v stredne dlhom období sú priame zahraničné investície, ktoré môžu mať podľa teoretických predpokladov taktiež rôzne dopady na ekonomický rast. Vplyv migrácie na rast investícií je kladný pri strednej štatistickej významnosti. Ako sme už načrtli v prvej časti práce, migrácia môže mať na krajinu pôvodu pozitívne dopady skrz zníženia nezamestnanosti prostredníctvom poklesu pracovných síl, čím sa môžu zvyšovať príjmy zostávajúcich pracovníkov, a vzhľadom na to, že investície sú nespotrebovanou časťou dôchodku, a sú teda jeho rastúcou funkciou, môže migrácia viesť k rastu tvorby hrubého kapitálu. Ak sa jedná o dočasnú migráciu, predstavuje migrácia pozitívny dopad na krajinu pôvodu, keďže vracajúci sa pracovníci sú kvalifikovanejší a zručnejší vďaka skúsenostiam zo zahraničia, čím dokážu podporiť krajinu pôvodu (IZA, 2015) a zvýšiť svoj príjem, a tým opäť investície.

Zvýšenie hrubého domáceho produktu pripadajúceho na jedného obyvateľa vykazuje negatívny, vysoko štatisticky významný vplyv na rast investícií, čo môže naznačovať, že v bohatších krajinách, ktoré disponujú väčším kapitálom, je jeho výnosnosť nižšia, čo môže viesť k nižšiemu záujmu investovať.

Tabuľka 5 regresia s fixnými efektmi, vzťah medzi remitenciami a investíciami

Investmentgrowth	Coef.	Robust Std. Err
FDI	-0,619***	0,229
GDPpc	-0,00134***	0,000277
ODA	7,27e-10	8,54e-10
law	-0,125	2,753
migration	0,687**	0,308
remittances	0,403**	0,156
_cons	13,51***	3,654
Počet pozorovaní	268	
Počet krajín	70	
R-squared	0,129	

Poznámka: uvedená regresia je s využitím fixných efektov a klastrovými robustnými štandardnými chybami s označením štatistickej významnosti *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Pri dopade remitenčných tokov na hospodársky rast je dôležitý tiež faktor času, kedy sú remitencie podľa teoretických predpokladov v krátkom období využívané na spotrebu a v dlhom na investície. Z našich hlavných výsledkov vyplýva, že v strednodobom horizonte na rast ekonomiky vplývajú len investície (tabuľka č. 4). Výsledky taktiež ukazujú, že remitencie sú premieňané na investície, a preto, ak remitencie zvyšujú investície a tie následne zvyšujú ekonomický rast, mali by mať remitencie pozitívny dopad na ekonomický rast, hoci odhady z prvej regresie (tabuľka č. 3) nenaznačujú štatisticky významný vplyv remitencií na ekonomický rast. Remitencie teda pravdepodobne vedú k rastu investícií, ktoré zvyšujú ekonomický rast, no nakoľko sa jedná o dlhodobý proces, naša strednodobá regresia v tabuľke č. 3 nemusí byť schopná tento dopad identifikovať.

Vychádzajúc z predpokladu, že remitencie sú podľa teoretických predpokladov v krátkom období vo väčšej miere spotrebúvané a v dlhom skôr investované, môžu byť naše výsledky vzhľadom na analýzu v stredne dlhom období nejednoznačné. Preto ďalej analyzujeme aj efekt zvyšovania remitenčných tokov na ročný percentuálny rast finálnych spotrebných výdavkov. Štatisticky nevýznamný odhad naznačuje, že vyššie toky remitencií vedú k nižšej spotrebe, čiže môžeme konštatovať, že remitencie neovplyvňujú spotrebu vzhľadom na strednodobý horizont, čím sa potvrdzuje, že dodatočné príjmy v podobe remitencií premieňajú v danom časovom horizonte migranti vo svojich domácich krajinách na investície.

Takýto efekt môže byť výsledkom toho, že remitencie môžu byť v krátkom období spotrebúvané, no nižšie uvedená regresia skúma strednodobý dopad. Aj v prípade spotreby vedú vyššie úrovne hrubého domáceho produktu na obyvateľa k jej nižším úrovniam. Vplyv je síce malý, no vykazuje silnú štatistickú významnosť. Zároveň je tento negatívny efekt

o niečo vyšší ako v prípade investícií, čo môže vyjadrovať situáciu, kedy bohatšie krajiny vo väčšej miere investujú voľné prostriedky na úkor rastu spotreby.

Tabuľka 6 regresia s fixnými efektmi, dopadu remitencií na finálne spotrebné výdavky

consumption	Coef.	Robust Std. Err
FDI	0,141	0,0853
GDPpc	-0,000327***	8,12e-05
ODA	-2,96e-10	3,17e-10
law	-1,191	1,024
migration	0,0808	0,0944
remittances	-0,0378	0,0441
_cons	5,996***	0,996
Počet pozorovaní	277	
Počet krajín	72	
R-squared	0,144	

Poznámka: uvedená regresia je s využitím fixných efektov a klastrovými robustnými štandardnými chybami s označením štatistickej významnosti *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Remitencie pozitívne vplyvajú na rast investícií, ale nemajú vplyv na rast spotreby, teda na základe našich zistení sú remitencie v prijímajúcich ekonomikách investované, a nie spotrebované. Nakoľko sú práve investície hlavným determinantom rastu hrubého domáceho produktu, remitencie by podľa teoretických predpokladov mali stimulovať ekonomický rast v dlhodobom horizonte.

Tabuľka č. 7 vyjadruje kontrolu robustnosti výsledkov prostredníctvom testovania robustnosti. Za týmto účelom využívame regresiu, zahŕňajúcu aj časové efekty, pričom v nej ponechávame fixné efekty aj klastrové robustné štandardné chyby. Na základe regresie kontroly robustnosti výsledkov z hlavnej regresie (tabuľka č.3) môžeme potvrdiť nízko štatisticky významný pozitívny efekt tvorby hrubého kapitálu, zatiaľ čo v hlavnej regresii bola štatistická významnosť stredná. Ďalej sa potvrdzuje silná štatistická významnosť negatívneho vplyvu hrubého domáceho produktu na obyvateľa, pričom efekt je približne rovnako veľký. Odhady pre vplyv migrácie na ekonomický rast si taktiež zachovávajú svoju vysokú štatistickú významnosť a veľkosť efektu je taktiež približne rovnaká. Odhady koeficientov týkajúcich sa vplyvu remitencií na ekonomický rast sú štatisticky nevýznamné rovnako v hlavnej regresii (tabuľka č. 3) ako aj v prípade regresie kontroly robustnosti. Rozdielna je však veľkosť a charakter dopadu. V hlavnej regresii výsledky naznačujú pozitívny, no veľmi nízky vplyv remitencií na ekonomický rast, a na základe regresie kontroly robustnosti sa javí efekt negatívny a vyšší.

Na základe takýchto výsledkov sa hlavné výsledky odhadov javia robustné.

Tabuľka 7 regresia kontroly robustnosti modelu

GDPgrowth	Coef.	Robust Std. Err
FDI	0,120	0,102
GDPpc	-0,000483***	0,000117
ODA	0	1,78e-10
investment	0,0465*	0,0255
law	-0,710	0,651
migration	0,253***	0,0853
remittances	-0,0174	0,0422
_cons	4,828***	1,023

Poznámka: uvedená regresia je s využitím fixných efektov, s klastrovými robustnými štandardnými chybami a časovými efektmi, s označením štatistickej významnosti *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$.

4.3 Dopad neformálnych remitencií na ekonomický rast

Nakoľko o neformálnych remitenčných tokoch nie sú dostupné dáta, tvorba odhadov ich výšky sa opiera buď o štatistické zisťovanie, alebo o modelovanie tieňovej ekonomiky. My sa pokúsime odhadnúť vplyv neformálnych remitencií na ekonomický rast s využitím úrovne priemerných transakčných nákladov na zasielanie remitencií do konkrétnej krajiny, ktorá nám slúži ako proxy premenná. Úroveň transakčných nákladov patrí podľa autorov Freund a Spatafora (2005) k jedným z najvplyvnejších faktorov ovplyvňujúcim výšku neformálnych remitencií, pričom vyššie transakčné náklady vedú k vyšším neformálnym remitenciám.

Na účel analýzy dopadu neformálnych remitencií na ekonomický rast používame regresiu s interakčným členom, kedy sa pokúšame v rámci predpokladu, že vyššie transakčné náklady vedú k zvyšovaniu neformálne zasielaných remitencií odhadnúť ich vzťah s výškou formálnych remitencií a následný vplyv na ekonomický rast. Vzhľadom na to, že sa objem neformálnych remitencií odhaduje vyšší ako pri formálnych remitenciách, analyzujeme ďalej, charakter ich vplyvu na ekonomický rast. Vytvorením interakčného člena vieme odlíšiť krajiny, ktorých oficiálne remitencie dosahujú vyššie úrovne, rovnako ako aj transakčné náklady, kedy predpokladáme aj vysoké neformálne remitencie, od krajín, ktoré majú vysoké oficiálne remitencie a nízke transakčné náklady, a teda aj nízke úrovne neformálnych remitencií.

Uvedené výsledky odhadov pre podmienený vplyv transakčných nákladov a remitencií naznačujú, že rastúce transakčné náklady vedú k pozitívnejšiemu dopadu remitencií na ekonomický rast, no platí že výsledky nie sú štatisticky významné. Na nami analyzovanej vzorke krajín skrz dostupných dát sa teda v strednodobom horizonte neprejavuje vplyv remitenčných nákladov na efektivitu prílevu neformálnych remitencií

vzhľadom na ekonomický rast. Podľa poznatkov autorov Freund a Spatafora (2005) značne prevyšujú neformálne remitencie nad formálnymi, no kvôli sprísňujúcej sa kontrole zaznamenávajú klesajúci trend. Rovnako ako pri výsledkoch pre formálne remitencie sa môžeme domnievať, že neidentifikovaný vplyv remitiencií na ekonomický rast v stredne dlhom období môže byť spôsobený faktorom času, nakoľko sa remitencie podieľajú na ekonomickom raste prevažne nepriamo.

Z uvedenej regresie súčasne vyplýva, pri strednej štatistickej významnosti, že migrácia podporuje ekonomický rast, zatiaľ čo zvyšujúce sa úrovne indexu rule of law vedú k jeho poklesu. Pri takomto výsledku sa môžeme domnievať, že kvalitnejšie inštitucionálne prostredie podlieha väčšej regulácii, čo môže viesť k nižšej flexibilita prijímania rozhodnutí v dôsledku zvýšenej byrokracie. Vyššie úrovne indexu reprezentujú vo všeobecnosti vyššiu dôveru v inštitúcie a kvalitu právneho systému, čo by mohlo viesť aj k podpore zavádzania inovácií a s tým spojeným ekonomickým rastom. Nakoľko však môže byť zavádzanie inovácií dlhším procesom, nemusí sa v stredne dlhom období prejavíť pozitívny dopad vyšších úrovní indexu rule of law na ekonomiku¹.

Tabuľka 8 regresia s fixnými efektmi a interakčným členom, dopad podmieneného vplyvu remitenčných nákladov a remitiencií na ekonomický rast

GDPgrowth	Coef.	Robust Std. Err
FDI	0,156	0,159
c.remcost#c.remittances	0,00558	0,0121
remittances	-0,0409	0,0947
ODA	0	2,10e-10
investment	0,0184	0,0237
law	-1,672**	0,725
migration	0,279**	0,112
_cons	1,654*	0,943
Počet pozorovaní	258	
Počet krajín	65	
R-squared	0,110	

Poznámka: uvedená regresia je s využitím fixných efektov a klastrovými robustnými štandardnými chybami s označením štatistickej významnosti *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1. Parameter c.remcost#c.remittances predstavuje interakčný člen remitenčných nákladov a remitiencií.

¹ Premennú vyjadrujúcu priemernú hodnotu remitenčných nákladov využívame kvôli chýbajúcim pozorovaniam ako proxy premennú, a preto nie je individuálne zahrnutá v regresii.

5. DISKUSIA

Výsledky záverečnej práce preukazujú, že prílev remitencií nemá, vzhľadom na vybranú vzorku krajín s nízkou a strednou príjmovou úrovňou, vplyv na ekonomický rast v strednodobom horizonte. Taktiež sme dospeli k zisteniu, že sa remitencie vo väčšej miere investujú ako spotrebúvajú. Zároveň sme zistili, že formálne remitencie, rovnako ako neformálne nemajú žiadny vplyv na ekonomický rast.

Vzhľadom na to, že investície majú rozhodujúci vplyv na hospodársky rast a remitencie vedú k zvyšovaniu investícií, narážame na otázku, prečo na základe našich výsledkov remitencie nepodporujú ekonomický rast. Zdroje z remitencií zrejme netvoría dostatočný podiel na investovaných prostriedkoch, nakoľko sa do výšky tvorby hrubého kapitálu zarátavajú rôzne výdavky vynaložené na rast fixného kapitálu a zásob, ktoré zrejme efektívnejšie dopadajú na tempo ekonomického rastu. Dopad remitencií na investície a následne na ekonomický rast môže byť relatívne malý a dlhodobý, čo môže byť jedným z dôvodov prečo ho v našich výsledkoch nevieme identifikovať.

V súvislosti s vplyvom neformálnych remitencií na ekonomický rast konštatujeme, rovnako ako pri formálnych remitenciách štatistickú nevýznamnosť odhadov. Kvôli nedostupnosti dát za neformálne remitencie využívame na odhad ich dopadu na ekonomický rast tzv. proxy premennú, a to úroveň priemerných transakčných nákladov na zasielanie remitencií. Na nami analyzovanej vzorke krajín skrz dostupných dát sa teda v strednodobom horizonte neprejavuje vplyv remitenčných nákladov na efektivitu dopadu remitencií vzhľadom na ekonomický rast. Vychádzajúc z predpokladu, že vyššie transakčné náklady vedú k uprednostňovaniu neformálnych kanálov na zasielanie remitencií (Freund a Sptrafora, 2005), sa môžeme vzhľadom na takéto výsledky domnievať, že drahšie zasielanie remitencií by mohlo mať vplyv na ich efektivitu až v dlhšom časovom období, kedy by sa remitujúci pracovníci mohli do väčšej miery prispôsobiť daným podmienkam a vplyv by bol lepšie identifikovateľný.

Podľa našich zistení má na ekonomický rast, spomedzi nami využitých premenných, negatívny, hoci veľmi nízky vplyv, počiatočná úroveň hrubého domáceho produktu vyjadreného na obyvateľa. Ďalej je ekonomický rast pozitívne ovplyvnený tvorbou hrubého kapitálu a migrácie, pričom efekt migrácie je vyšší. Zvýšenie podielu migrantov pozitívne ovplyvňuje ekonomický rast, najmä ak sa jedná o dočasnú migráciu, keďže vracajúci sa

pracovníci sú kvalifikovanejší a zručnejší vďaka skúsenostiam zo zahraničia, čím dokážu podporiť krajinu pôvodu (IZA, 2015).

Tieto výsledky sú zhodné v hlavnej regresii (tabuľka č. 3) a v regresii na kontrolu robustnosti modelu (tabuľka č. 7). Na rast tvorby hrubého kapitálu majú pozitívny vplyv remitencie a migrácia. Odhad pre vplyv migrácie na rast tvorby hrubého kapitálu sa javí väčší ako odhad pre prílev remitencií. Negatívny vplyv majú na rast investícií priame zahraničné investície a hrubý domáci produkt na obyvateľa, pričom ide o pomerne malý efekt. Úroveň spotreby je taktiež ovplyvnená počiatočným hrubým domácim produktom na obyvateľa vo veľmi malej miere.

Vzhľadom na teoretický predpoklad spomenutý v prvej časti práce je dôležitá v súvislosti s objemom zasielaných remitencií aj príjmová úroveň cieľovej krajiny, keďže rozvinuté ekonomiky sa vyznačujú väčšími možnosťami pre prijatie migrantov na základe ich finančnej kapacity. Remitencie tvoria na základe ich rastu v posledných rokoch väčšinu zahraničných príjmov rozvíjajúcich sa krajín (Ratha), pričom podiel obdržaných remitencií na hrubom domácom produkte je vzhľadom na nami analyzovanú vzorku v priemere na úrovni takmer 5%, no jeho maximálna úroveň je až približne 31% (tabuľka č. 2). Odhady našej analýzy naznačujú, že objem prijatých remitencií je dostatočný vzhľadom na možnosť investovania, no podiel remitencií na investíciách zrejme nie je dostatočný natoľko, aby samotné remitencie pozitívne ovplyvňovali ekonomický rast. Preto vyvstáva otázka, či by ešte vyššie objemy prijatých remitencií mali samostatne signifikantný dopad na ekonomiku. Vyššiu úroveň zasielaných zárobkov by mohla podporiť lepšia vzdelanostná úroveň migrujúcich pracovníkov, ktorá môže byť rovnako limitovaná ekonomickou situáciou domácností. Z uvedeného vyplýva, že podporiť pozitívne dopady remitencií na ekonomický rast by bolo možné skrz rastu zárobkov migrantov, kedy by nespotrebovaná časť dôchodku mohla byť premenená vo väčšej miere na investície, a skrz investičných stimulov, čo by mohlo nepriamo viesť aj k rastu bohatstva domácností v dlhodobom horizonte. Vychádzajúc z príkladu migrantov z Indie v 90tych rokoch, dosiahnutie vyšších zárobkov by bolo možné okrem iného aj podporou vzdelania, napr. prostredníctvom vzdelávacích programov.

Súkromné remitencie sú migrantmi využívané podľa ich vlastných potrieb, no vlády majú možnosť podporiť ich pozitívny vplyv znížením transakčných nákladov a vytvorením podmienok pre produktívne využívanie remitencií (OECD, 2017). Kľúčovým momentom pre tvorbu politík je hlbšie porozumenie problému neformálnych remitencií, teda či ide

o špecifikum týkajúce sa konkrétneho regiónu, krajiny, či migračného koridoru, pričom dôležitý je odhad veľkosti, povahy, smerovania a využitia prostriedkov. Opatrenia vedúce k sformalizovaniu tokov remitencií by podporili finančnú inklúziu, a tým by sa prehĺbil finančný sektor, zvýšila by sa možnosť požívať finančné prostriedky prostredníctvom formálnych finančných inštitúcií. To by mohlo následne podporiť investície napr. do infraštruktúry, či zvýšiť produktivitu, ktorá je jedným z hlavných činiteľov dlhodobého ekonomického rastu. Rovnako je potrebné na základe získaných poznatkov a porozumenia individuálnych potrieb migrantov zabezpečiť priaznivejšie politické a regulačné podmienky, rozvinutú finančnú infraštruktúru a inovatívny prístup vzhľadom na formálne kanály, ktoré by sa následne stali atraktívnejšie pre ich užívateľov. Problém však vzniká aj na strane migrantov, ktorým je ich finančná a digitálna gramotnosť. Na začiatok je teda zvlášť dôležité zvýšenie povedomia o možnostiach migrantov zo strany zainteresovaných subjektov (centralbanking.com).

V súvislosti s analyzovaním dát sme sa stretli s limitujúcimi faktormi vo forme nedostupnosti údajov pre neformálne remitencie, ktorých dopad na ekonomický rast sme analyzovali s využitím úrovne priemerných transakčných nákladov a s dátami dostupnými pre formálne remitencie. V prípade chýbajúcich pozorovaní pre iné premenné sme využili metódu konštantnej interpolácie, alebo bolo riešením daného problému využitie priemerných, či počiatočných hodnôt v rámci jednotlivých päťročných období.

ZÁVER

Záverečná práca sa venuje skúmaniu dopadu formálnych a neformálnych remitencií na ekonomický rast vo vybraných krajinách s nízkou a strednou príjmovou úrovňou v období rokov 2000 až 2020. K hlavným prínosom záverečnej práce patrí identifikovanie tohto dopadu stredne dlhom období, pričom výsledky naznačujú, že remitencie sú vo väčšej miere využívané vo forme investícií. Výsledky záverečnej práce potvrdzujú, že práve investície pozitívne vplývajú na ekonomický rast, no samotné remitencie v priemere ekonomický rast v stredne dlhom období neovplyvňujú.

Výsledky našej analýzy naznačujú, že vzťah medzi remitenciami a ekonomickým rastom nie je v stredne dlhom období štatisticky významný, nakoľko je určujúci spôsob akým sa využívajú, a v akej miere. Na základe našej analýzy zisťujeme, že remitencie sú vo väčšej miere vynakladané na investície, a nie na spotrebu, pričom práve investície pozitívne vplývajú na ekonomický rast, no samotné remitencie v priemere ekonomický rast neovplyvňujú v stredne dlhom období. Z našich hlavných výsledkov vyplýva, že v strednodobom horizonte na rast ekonomiky vplývajú len investície, a preto by remitencie mohli podporiť hospodársky rast v dlhodobom horizonte skrz ich pozitívneho dopadu na investície. Nakoľko sa predpokladá, že remitencie vedú v kratšom období k rastu spotreby, zatiaľ čo v dlhom období by sa mali podľa teoretických predpokladov prejavovať formou rastúcich investícií, nemožno očakávať, že sa potenciál remitencií prejaví v rámci prvých dvoch dekád od začiatku plnej migrácie (Alper a Neyapti, 2006). Takéto výsledky preto môžu byť spôsobené aj faktorom času. Podľa našich zistení má však na rast tvorby hrubého kapitálu v stredne dlhom období pozitívny vplyv migrácia a remitencie.

Dopad neformálnych remitencií na ekonomický rast odhadnutý pomocou podmieneného vzťahu formálnych remitencií a transakčných nákladov a ich spoločného dopadu na ekonomický rast sa nepreukázal ako štatisticky významný. Naše výsledky tak naznačujú, že prílev neformálnych, rovnako ako aj formálnych remitencií, nezvyšuje tempo rastu ekonomiky.

Predmetom ďalšieho skúmania by na základe vyššie uvedených výsledkov mohla byť analýza hlavných determinantov tvorby hrubého kapitálu v krajinách s nízkou a strednou príjmovou úrovňou, či dopad remitencií na ekonomický rast v dlhom období, kedy by sme očakávali ich pozitívny vplyv.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje

1. ADKINS Lee C., R. Carter- HILL. Using Stata for principles of econometrics. 4. edícia. USA: John Wiley & Sons, 2011. 611 s., ISBN-13 978-111-803208-4
2. MANKIW N. Gregory. Macroeconomics. 9. vyd. New York, Macmillan education. 2016. 642 s. ISBN: 978-1-319-15403-5.
3. LISÝ Ján a kol. Ekónómia. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 624 s. ISBN: 978-80-7552-272-7.
4. LISÝ Ján a kol. Dejiny ekonomických teórií. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2018. 360 s. ISBN 978-80-7598-080-9 (brož.)
5. SLOMAN John, Alison. WRIDE. Economics. 7. vyd. Essex: Pearson education limited, 2009. 889 s. ISBN: 978-0-273-71562-7

Prípadové štúdie

1. HASSAN, Gazi M a kol. Growth Effects of Remittances in Bangladesh: Is there a U-shaped Relationship? [online]. John Wiley & Sons Ltd., 2019, 17 s. [cit. 12.9.2022]. ISSN 0020-7985. Dostupné na: <https://ur.booksc.me/book/56729567/c86555>
2. ABATE AMANTE Chala. Is Too Much Foreign Aid a Curse or Blessing to Developing Countries? Evidence from System Generalized Method of Moment (2002-2019) [online]. Salale university, 2021, 23 s. [cit. 15.9.2022]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3962668
3. AGGARWAL, R., A. DEMIRGÜÇ-KUNT and M.S.M. Peria 2006 Do Workers' Remittances Promote Financial Development? World Bank Policy Research Working Paper No 3957, the WB Group, Washington, D.C. Available from: http://siteresources.worldbank.org/INTTOPCONF3/Resources/Do_Workers_Remittances_Promote_Financial_Development.pdf.
4. ALPER, A.M. and B. NEYAPTI 2006 Determinants of workers' remittances: Turkish evidence from high frequency data. Eastern European Economics, 44(5):91–100.
5. ARRANZ Jose Maria, Paola- GIULIANO. Remittances, Financial Development, and Growth [online]. In: Journal of development economics. 2009 [cit. 15.9.2022]. Dostupné na: <https://ideas.repec.org/a/eee/deveco/v90y2009i1p144-152.html>
6. ARNDT, Channing, Sam- JONES, Finn Tarp. Aid, Growth, and development [online]. In: Working Paper No. 2010/96. United Nations University, 2010, č. 96, 36

- s. ISSN ISSN 1798-7237. Dostupné na:
<https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/wp2010-96.pdf>
7. AZAM, J.P., GUBERT, F. (2005). Those in Kayes: The Impact of Remittances on their Recipients in Africa. *Revue Economique*, 56(6): 1331-1358.
 8. AZAM, J.P. and F. GUBERT 2006 Migrants' remittances and the household in Africa: A review of the evidence. *Journal of African Economies*, 15(supplement 2):426–62.
 9. BAIASHVILI, T.– GATTINI, L. Impact of FDI on economic growth: The role of country income levels and institutional strength [online]. In: EIB Working Paper 2020/ 02. EIB Economics Department , 2019, 42 s. [cit. 27. 09. 2020]. ISSN 2599-736X. Dostupné na:
https://www.eib.org/attachments/efs/economics_working_paper_2020_02_en.pdf
 10. BARRO, Robert J. Economic growth in a cross section of countries*[online] In: Oxford journals. Oxford university press.1991, vyd. 106, č. 2, 38 s., [cit. 10.10.2022]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/2937943>
 11. BENHAMOU Zouhair Ait- CASSIN Lesly. The impact of remittances on savings, capital and economic growth in small emerging countries [online].2020. ScienceDirect. [cit.17.10.2022].Dostupnéna:<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264999319301087>
 12. BERHAULT MOREIRA, Sandrina. Evaluating the Impact of Foreign Aid on Economic Growth: A Cross-Country Study (1970-1998) [online]. Escola Superior de Ciências Empresariais Instituto Politécnico de Setúbal, Portugal, 18 s. [cit.28.08.2022]. Dostupné na:https://comum.rcaap.pt/bitstream/10400.26/4462/1/15_2003_7ConfCEMAPRE_actas.pdf
 13. BOUBTANE, E. and J.-C. DUMONT (2013), “Immigration and Economic Growth in the OECD Countries 1986-2006: A Panel Data Analysis”, Documents de Travail du Centre d'Economie de la Sorbonne, No. 2013.3, <ftp://mse.univparis1.fr/pub/mse/CES2013/13013.pdf>.
 14. BOUOYOUR, Jamal- MIFTAH Amal. Why do migrants remit? Testing hypotheses for the case of Morocco [online]. In: IZA Journal of Migration. 2015, 21 str.,

- [cit.12.7.2022]. ISSN 2193-9039. Dostupné na:
<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/149426/1/817170065.pdf>
15. BOURDET, Y., FALK, H. (2006). Emigrants Remittances and Dutch Disease in Cape Verde. *International Economic Journal*, 20(3): 267-284.
 16. BORENSZTEIN, E., GREGORIO, J. D., and LEE, J. W. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth? *Journal of International Economics*, 45(1), 115–135.
 17. BUCH, C.M., KUCKULENZ, A. (2004). Worker Remittances and Capital Flows to Developing Countries, ZEW, Discussion Paper 4(31), ZEW, Mannheim
 18. BUPTA Gooman. Macroeconomic Determinants of Remittances: Evidence from India [online]. *Economic and political weekly*, 2006, r. 41, č. 24., 7 s. [cit. 12.9.2022]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/4418406>
 19. CARKOVIC, M.- LEVINE, R. E. . Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth? In: *T.H. Moran, E.M. Graham, and M. Blomstrom. Does Foreign Direct Investment Promote Development?* Washington, DC, 2005: Institute for International Economics and Center for Global Development, [cit.15.10.2020]. ISBN: 9780881323818.
 20. CAZACHEVICI a kol. Remmitances and economic growth: A meta- analysis [online]. In: IES Working paper 35/2019. Praha: Institute of economic studies, Faculty of social sciences, Charles University, 2019, č.35, 42 s. [cit. 12.9.2022]. Dostupné na:
https://www.researchgate.net/publication/341959020_Remittances_and_economic_growth_A_meta-analysis
 21. CORDEN, W. MAX, and J. PETER NEARY, 1982, “Booming Sector and De-Industrialization in a Small Open Economy,” *Economic Journal*, Vol. 92, (December), No. 368, pp. 825-48.
 22. DANAJ, A., LAZÁNYI, K., & BILAN, Y. (2018). Perceptions and Implications of Immigration in France – Economic, Social, Political and Cultural Perspectives. *Economics & Sociology*, 11(3): 226– 247
 23. DAS, Anupam. Adian- McFarlane. Non-linear relationship between remittances and financial development in Jamaica [online]. In: *The Journal of International Trade & Economic Development*. [cit. 12.9.2022]. Dostupné na:
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/imig.12911>

24. DOCQUIER, F., RAPOPORT, H. (2003). Remittances and Inequality: A Dynamic Migration Model, IZA Discussion Paper 808, Institute for the Study of Labor, Bonn.
25. EBEKE, Ch., LE GOFF, M. (2010). Impact des envois de fonds des migrants sur les inégalités de revenu dans les pays en développement. *Revue économique* 61(6):1051-1074.
26. FREUND, Caroline, SPATAFORA- Nikola. Remittances: Transaction Costs, Determinants, and Informal Flows. [online] In: World Bank Policy Research Working Paper 3704. World Bank, 2005, 42 s. Disponible en ligne: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/8293>
27. GAGNON, J. (2014 forthcoming), "Demographic Change and the Future of the Labour Force in the EU27, in other OECD Countries and Selected Large Emerging Economies", Matching Economic Migration With Labour Market Needs, OECD Publishing, Paris.
28. GIULIANO, P. and M. RUIZ-ARRANZ 2005 Remittances, Financial Development, and Growth: IMF Working Paper 05/234. International Monetary Fund, Washington. Available from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp05234.pdf>.
29. HEE YIEW, T., & LAU, E. (2018). Does foreign aid contribute to or impeded economic growth?, 11(3), 21–30. Hussen, M. S., & Lee, K.W. (2018). Kye-Woo Lee. (2018). The impact of foreign aid on economic growth in Ethiopia. *Asian International Studies Review* 13(2): 87–112.
30. CHAMI, R. and C. FULLENKAMP 2013 Beyond the Household. *Finance & Development*, September, pp. 48–50.
31. CHOE, J. I. (2003). Do Foreign Direct Investment and Gross Domestic Investment Promote Economic Growth? *Review of Development Economics*, 7(1), 44–57
32. JACKMAN Mahalia. Macroeconomic Determinants of Remittance Volatility - An Empirical Test [online]. In: *International migration* 51, 2013 [cit. 11.9.2022]. Disponible en ligne: https://www.researchgate.net/publication/262593171_Macroeconomic_Determinants_of_Remittance_Volatility_-_An_Empirical_Test
33. KONICA, N., FILER, R. (2009). Albanian emigration: causes and consequences. *South-Eastern Europe Journal of Economics*, (1): 75-98.
34. KOSSE Anneke, Robert- VERMEULEN. Migrants choice of remittance channel: Do general payment habits play a role? [online]. In: Working paper series

- NO1683/JUNE 2014. European Central Bank, 2014, 37 s. [cit. 14.9.2022]. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1683.pdf>
35. LI X., and LIU, X. (2005). Foreign Direct Investment and Economic Growth: An Increasingly Endogenous Relationship. *World Development*, 33(3), 393–407
 36. MACQUEDA, Manuel Ramos- CHEN, Daniel L. The role of justice in development: The data revolution [online]. Policy Research Working Paper 9720, World bank group, 47 s., 2021. Dostupné na: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/423061624976141321/pdf/The-Role-of-Justice-in-Development-The-Data-Revolution.pdf>
 37. MASCH Jonathan. The impact of foreign aid upon economic growth [online]. 2016. 33 s., [cit. 11.9.2022]. Dostupné na: <https://www.uakron.edu/economics/academics/senior-projects/2016/Masch-J-SeniorProject2016.pdf>
 38. POONAM Gupta. Macroeconomic Determinants of Remittances: Evidence from India [online]. In: IMF Working paper. International monetary fund. 2005, WP/05/224, 21 s. [cit. 13.9.2022]. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Macroeconomic-Determinants-of-Remittances-Evidence-from-India-18728>
 39. RAPOPORT Hillel, Frédéric- DOCQUIER. The economics of migrants? Remittances [online]. In: IZA Discussion Papers. Bonn: Institute for the Study of Labor (IZA), 2005, č. 1531, 83 s. [cit. 20.9.2022]. Dostupné na: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/21307/1/dp1531.pdf>
 40. RATHA, D. 2013 The Impact of Remittances on Economic Growth and Poverty Reduction. Migration Policy Institute, Washington, D.C
 41. SARDOSCHAU Sulin. Bilateral Determinants of International Remittance Flows: Informality and the Channel-versus Size-Effect [online]. In: UFR 02 Economic Science Research Master 2: Empirical and Theoretical Economics. Paris School of Economics, Université de Paris 1 Panthéon-Sorbonne, 2014, 36 s. Dostupné na: <https://dumas.ccsd.cnrs.fr/dumas-01104160/document>
 42. SIRKECI, I., & PŘÍVARA, A. (2017). Cost of Sending Remittances from the UK in the Aftermath of the Financial Crisis. *Remittances Review*, 2(1): 47–56.
 43. STRATAN, A. et al. 2013 Development and side effects of remittances in the CIS countries: the case of Republic of Moldova. CARIM-East RR 2013/25, Robert

Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institute, San Domenico di Fiesole (FI)

44. The future of migration [online]. National Intelligence Council's Strategic Futures Group, 2021, NIC-2021-02486, 11 s. [cit. 24.9.2022]. Dostupné na: <https://www.dni.gov/index.php/gt2040-home/gt2040-deeper-looks/future-of-migration>
45. YANG, D., Choi, H.-J. 2007. "Are Remittances Insurance? Evidence from Rainfall Shocks in the Philippines (July 2005)." *The World Bank Economic Review*, 21 (2), pp.219–248.

Internetové zdroje

1. Aké sú najčastejšie dôvody migrácie [online]. Európsky parlament, 2020 [cit.12.7.2022]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/news/sk/headlines/world/20200624STO81906/ake-su-najcastejsie-dovody-migracie>
2. AMUEDO- DORANTES, Catalina. The good and the bad in remittance flows: Remittances have the potential to lift up developing economies [online]. I Z A World of labor, 2014, číslo 97 [cit.12.7.2022]. Dostupné na: <https://wol.iza.org/articles/good-and-bad-in-remittance-flows/long>
3. ASCH, J. Beth. Emigration and Its Effects on the Sending Country [online]. RAND Corporation [cit. 12.10.2022]. Dostupné na: https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR244.html
4. Carling, J.: Migration Remittances and Development Cooperation. Oslo: International Peace Research Institute, 2005.
5. CFI Team. Foreign AID: The voluntary movement of capital from one country to another [online]. 2022 [cit. 29.8.2022]. Dostupné na: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/economics/foreign-aid/>
6. CFI Team. Theories of growth: What are the different theories of growth [online]. Corporate finance institute, 2022 [cit.13.10.2022]. Dostupné na: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/economics/theories-of-growth/>
7. Defying Predictions, Remittance Flows Remain Strong During COVID-19 Crisis [online]. In: Press release. Svetová banka, 2021 [cit. 27.9.2022]. Dostupné na:

<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/05/12/defying-predictions-remittance-flows-remain-strong-during-covid-19-crisis>

8. ENGLER Philipp a kol. Migration To Advanced Economies Can Raise Growth [online]. In: IMF Blog. International Monetary Fund, 2020 [cit. 22.9.2022]. Dostupné na: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2020/06/19/blog-weo-chapter4-migration-to-advanced-economies-can-raise-growth>
9. ESHG. List of Low & Middle Income Countries [online]. In: World Economic Situation and Prospects 2021 Report (pg. 128; United Nations 2021). Vienna, jún 2022 [cit. 29.1.2023]. Dostupné na: <https://2022.eshg.org/myconference/registration-2/list-of-low-middle-income-countries/>
10. FEENY, S. & MCGILLIVRAY, M. (2009). Aid allocation to fragile states: absorptive capacity constraints. *Journal of International Development*, 21, 618-632.
11. FERNANDES Deepali, Aneja-AMIL, Azar Sultanov. Understanding remittances [online] [cit. 28.8.2022], 2022. Dostupné na: <https://www.centralbanking.com/central-banks/economics/data/7949526/understanding-informal-remittances>
12. IFAD. Global remittances flows expected to reach US 5,4 trillion by 2030 spurred on by digitalization [online]. IFAD, 2022, č. 36 [cit. 4.3.2023]. Dostupné na: <https://www.ifad.org/en/web/latest/-/global-remittances-flows-expected-to-reach-us-5.4-trillion-by-2030-spurred-on-by-digitalization>
13. IMF. Countering the cost-of-living crisis- Inflation and uncertainty [online]. IMF, 202 [cit. 5.3.2023]. Dostupné na: World Economic Outlook, October 2022: Countering the Cost-of-Living Crisis (imf.org)
14. OECD Development Centre. Creating an enabling environment to enhance the development impact of remittances [online]. OECD, 2017 [cit. 7.3.2023]. Dostupné na: Creating an enabling environment to enhance the development impact of remittances | Interrelations between Public Policies, Migration and Development | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org)
15. PŘÍVARA, Andrej. MIGRANTS REMITTANCES: MICROECONOMIC AND MACROECONOMIC CONTEXTS [online]. In: journal on global socio-economic

- dynamics. University of Economics in Bratislava, Slovak Republic, 2018, roč. 19, č. 6, 8 str. [cit. 19.6.2022]. ISSN 2539 – 5645. Dostupné na: <https://sekarl.euba.sk/ar-leu/sk/csg/?repo=eurepo&key=90815825595>
16. JANČÍKOVÁ, Eva. Vplyv remitencií na rozvoj ekonomík [online]. In: ALMANACH: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, Ekonomická univerzita v Bratislave, 2014, roč. IX, č. 1/2014, 128 s. [cit. 15.10.2022]. ISSN 1339-3502. Dostupné na: https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/veda-vyskum/almanach/Almanach_1_2014.pdf
 17. JANČOVIČ, Peter. Medzinárodná migrácia, remitencie a ich ekonomický význam v subregióne Strednej Ameriky [online]. In: Revue sociálno- ekonomického rozvoja. Bratislava: Katedra sociálneho rozvoja a práce, NHF EU v Bratislave, 2020, roč. VI, číslo 1, 168 strán [cit. 7.6.2022]. ISSN 24536148. Dostupné na: [rser_1-2020.pdf \(euba.sk\)](#)
 18. Key migration terms [online]. IOM [cit.25.9.2022]. Dostupné na: <https://www.iom.int/key-migration-terms>
 19. MAHMUD, Hasan. From individual motivations to social determinants: towards a sociology of migrants' remittances [online]. In: International social science journal. Wiley online library, 2020 [cit. 12.7.2022]. Dostupné na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/issj.12247>
 20. Measuring and Monitoring External Development Finance. In: OECD AND POST-2015 REFLECTIONS [online]. OECD, 2015, 12 s. [cit. 29.8.2022]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/Monitoring%20and%20measuring%20external%20development%20finance.pdf>
 21. OBRZUT, Robert. Remittances according to the BPM6 manual [online]. In: ec.europa.eu. Eurostat [cit.7.6.2022]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Remittances_according_to_the_BPM6_manual
 22. Official development assistance [online]. OECD, 2021 [cit. 28.8.2022]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm>

23. O'NEILL, C. Alexander. Emigrant remittances: Policies to increase inflows and maximize benefits [online]. Indiana University Maurer School of Law, 2001, 1. vyd., 9 .č., 17 s. [cit. 12.10.2022]. Dostupné na: <https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1431&context=ijgls>
24. RATHA, Dilip. What Are Remittances [online]. In: Finance & Development. IMF. [cit. 7.6.2022]. Dostupné na: <https://www.imf.org/external/Pubs/FT/fandd/basics/76-remittances.htm>
25. Reading and Using STATA Output [online] [cit. 29.1.2023]. Dostupné na: <http://web.mit.edu/course/17/17.846/OldFiles/www/Readout.html>
26. Remittance [online]. In: napkinfinance.com. [cit. 7.6.2022]. Dostupné na: <https://napkinfinance.com/napkin/remittance/>
27. Toolkit on international migration [online]. United Nations, Department of Economic and Social Affairs Population Division Migration Section, 2012, 15 s. [cit. 25.9.2022].
Dostupné na: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/others/docs/toolkit_DESA_June%202012.pdf
28. The impact of migration on sending and receiving countries [online]. IZA, World of labor, 2015 [cit. 13.10.2022]. Dostupné na: <https://wol.iza.org/news/the-impact-of-migration-on-sending-and-receiving-countries>
29. TORRES-REYNA, Oscar. Panel Data Analysis Fixed and Random Effects using Stata [online]. 40s. [cit. 29.01.2023]. Dostupné na: <https://www.princeton.edu/~otorres/Panel101.pdf>
30. United Nations, Department of Economic and Social Affairs Economic Analysis. World Economic Situation and Prospects 2021 [online]. In: World economic situation prospects. New York, 2021, 198 s. [cit. 20.11.2022]. Dostupné na: <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-economic-situation-and-prospects-2021/>
31. What drives economic development [online]. Growth and justice. [cit. 15.10.2022] Dostupné na: <https://www.growthandjustice.org/facts.fixes/economic/drives>
32. YANG Dean. Migrant remittances. In: Journal Of economic perspectives [online]. 2011, 25 r., č. 3, 24 s. Dostupné na: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdf/10.1257%2Fjep.25.3.129>

33. ZHU, Aaron. Causal Inference with Linear Regression: Endogeneity [online]. In: Towards Data Science. 18.5.2022 [cit. 29.01.2023]. Dostupné na: <https://towardsdatascience.com/causal-inference-with-linear-regression-endogeneity-9d9492663bac>
34. 8 Things to know about the official development assistance [online]. AFD, 2019 [cit. 29.8.2022]. Dostupné na: <https://www.afd.fr/en/actualites/8-things-know-about-official-development-assistance>

Štatistické zdroje

1. World bank group. World Development Indicators [online]. In: World Development Indicators [cit. 20.11.2022]. Dostupné na: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
2. World bank group. Worldwide Governance Indicators [online]. In: World Development Indicators [cit. 20.11.2022]. Dostupné na: https://databank.worldbank.org/reports.aspx?Report_Name=World-Bank-Data-Rule-of-Law&Id=c92bd494

Prílohy

Tabuľka 9A Zoznam nízkoprijímových a strednoprijímových krajín

Upper-middle-income		Lower-middle-income	
Albania	Iraq	Algeria	Mauritania
Argentina	Jamaica	Angola	Mongolia
Armenia	Jordan	Bangladesch	Morocco
Azerbaijan	Kazakhstan	Benin	Myanmar
Belarus	Lebanon	Bhutan	Nepal
Belize	Libya	Bolivia (Plurinational State of)	Nicaragua
Bosnia and Herzegovina	Malaysia	Cabo Verde	Nigeria
Botswana	Maldives	Cambodia	Pakistan
Brazil	Mexico	Cameroon	Papua New Guinea
Bulgaria	Montenegro	Comoros	Philippines
China	Namibia	Congo	Republic of Moldova
Colombia	North Macedonia	Côte d'Ivoire	Sao Tome and Principe
Costa Rica	Paraguay	Djibouti	Senegal
Cuba	Peru	Egypt	Solomon Islands
Dominican Republic	Russian Federation	El Salvador	Sri Lanka
Ecuador	Samoa	Eswatini	State of Palestine
Equatorial Guinea	Serbia	Ghana	Timor-Leste
Fiji	South Africa	Honduras	Tunisia
Gabon	Suriname	India	Ukraine
Georgia	Thailand	Kenya	United Republic of Tanzania
Guatemala	Turkey	Kiribati	Uzbekistan
Guyana	Turkmenistan	Kyrgyzstan	Vanuatu
Indonesia	Venezuela (Bolivarian Republic of)	Lao People's Democratic Republic	Viet Nam
Iran (Islamic Republic of)		Lesotho	Zambia
		Zimbabwe	
Low-income			
Afghanistan	Democratic Republic of the Congo	Madagascar	Sudan
Burkina Faso	Eritrea	Malawi	Syrian Arab Republic
Burundi	Ethiopia	Mali	Tajikistan
Central African Republic	Gambia	Mozambique	Togo
Chad	Guinea	Niger	Uganda
Democratic People's Republic of Korea	Guinea-Bissau	Rwanda	Yemen
Haiti	Liberia	Sierra Leone	South Sudan
		Somalia	

Zdroj: vlastné spracovanie podľa un.org, zvýraznené krajiny sú zastúpene v analyzovanej vzork

Tabuľka 10A Definícia použitých premenných podľa Svetovej banky

Použité premenné	Definícia Svetovej banky	Použité označenie
Ekonomický rast vyjadrený ročnou percentuálnou zmenou hrubého domáceho produktu	Je vykazovaný v bežných cenách na základe stálej miestnej meny. Agregáty sú založené na stálych cenách v amerických dolároch z roku 2015. Dáta sú vykazované využitím metódy agregácie váženého priemeru.	GDPgrowth
Tvorba hrubého kapitálu	Vyjadrená ako podiel hrubého domáceho produktu, predstavuje výdavky vynaložené na rast fixných aktív a zásob. Ukazovateľ je vykazovaný s ročnou frekvenciou s využitím metódy agregácie váženého priemeru.	investment
Ročný percentuálny rast tvorby hrubého kapitálu	Vykazuje sa na základe konštantnej miestnej meny, pričom agregáty sú založené na stálych cenách roku 2015, vyjadrených v amerických dolároch.	investmentgrowth
Hrubý domáci produkt na obyvateľa na základe parity kúpnej sily	Vyjadrený v bežných cenách v dolároch, prepočítaných konverzným faktorom parity kúpnej sily. Konverzný faktor parity kúpnej sily predstavuje priestorový cenový deflátor a menový konvertor, ktorý minimalizuje vplyv rozdielov v cenových hladinách jednotlivých krajín. Frekvencia vykazovania je ročná.	GDPpc
Obdržané osobné remitencie vyjadrené ako podiel hrubého domáceho produktu	Pozostávajú z osobných prevodov a odmien zamestnancov. Jedná sa o bežné prevody hotovosti alebo naturálií medzi rezidentmi a nerezidentmi. Kompenzácie zamestnancov sa vzťahujú na prihraničných, sezónnych a iných krátkodobých zamestnancov v nerezidentskej krajine alebo rezidentov zamestnaných nerezidentskými subjektmi. Osobné remitencie sú teda súčtom osobných prevodov a odmien zamestnancov. Dáta sú	remittances

	vykazované ročne s využitím metódy agregácie váženého priemeru.	
Čistý prílev priamych zahraničných investícií vyjadrený ako podiel hrubého domáceho produktu	Predstavuje prílev investícií na získanie trvalého manažérskeho podielu spoločnosti pôsobiacej v inej ako rezidentskej ekonomike investora. Jedná sa o súčet vlastného kapitálu, reinvestície zisku, iného dlhodobého aj krátkodobého kapitálu. Dáta sú vykazované ročne s využitím metódy agregácie váženého priemeru.	FDI
Čistá prijatá oficiálna rozvojová pomoc a oficiálna pomoc	vyjadrená v bežných amerických dolároch vyjadruje platby plynúce do ekonomík prostredníctvom pôžičiek so zvýhodnenými podmienkami a grantov oficiálnych agentúr členov Výboru pre rozvojovú pomoc (DAC), multilaterálnych inštitúcií a nečlenských krajín DAC. Periodicita vykazovanie je ročná na základe metódy agregácie súčtu.	ODA
Počet medzinárodných migrantov	Predstavuje množstvo ľudí narodených v inej krajine, ako v tej, v ktorej žijú, pričom tento počet zahŕňa aj utečencov. Dáta o ich odhadovanom počte sa získavajú najmä zo sčítania obyvateľstva, a sú odvodené z údajov o populácii narodenej a žijúcej v inej krajine. Pokiaľ krajiny nemali dostupné informácie o medzinárodnom počte migrantov pre aspoň dva časové body, na odhad stavu k 1.7. referenčných rokov sa použila interpolácia alebo extrapolácia. Ak boli dostupné údaje iba k jednému časovému bodu, odhad bol odvodený na základe mier zmien v populácii migrantov v minulých alebo nasledujúcich rokoch po jednom dostupnom pozorovaní. Ak krajiny nemali dostupné žiadne údaje, bol využitý model.	migration

Index rule of law (estimate)	Index patrí do skupiny World governance indicators a vyjadruje dôveru k pravidlám spoločnosti a ich dodržiavaniu, vnímanie kvality vymáhania práva, ako aj pravdepodobnosť kriminálnej činnosti. Ukazovateľ nadobúda hodnoty v intervale -2,5 (najslabšie) až 2,5 (najsilnejšie) a je vykazovaný ročne.	law
Ročný percentuálny rast finálnych spotrebných výdavkov	Je vykazovaný na základe konštantnej miestnej meny, pričom agregáty vychádzajú zo stálych cien roku 2015, a sú vyjadrené v amerických dolároch. Tieto výdavky sú súčtom výdavkov domácností a verejnej správy na konečnú spotrebu.	consumption
Priemerné náklady na zasielanie remitencií do konkrétnej krajiny	Predstavujú priemer celkových transakčných nákladov v percentách zo zasielanej sumy 200 amerických dolárov, ktorá je účtovaná každým poskytovateľom remitencií zahrnutom v databáze Remittance Prices Worldwide do konkrétnej krajiny.	remcost

Zdroj: vlastné spracovanie podľa worldbank.org